

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Margit Metsmägin

**EESTI VANEMAEALISTE MEESTE KOGEMUSED VABA
AJA SISUSTAMISEKS KOGUKONNAS**

Magistritöö

Juhendaja: Reeli Sirotkina, MSW

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Margit Metsmägin

24.05.2018

ABSTRACT

Estonian senior men's experiences in spending free time in a community

Taking into account the growth of the percentage of seniors in society and based on active aging principle, it is important to pay attention to fields related to the elderly and to focus on including them more in community life. Senior men admitted in interviews that they do not feel like they are included in community life and that the main focus is on adolescents. The interviews also revealed that some men believe women are in better state when it comes to free time activities.

The purpose of this master's thesis is to create new knowledge on Estonian senior men's experiences in filling up free time and what they believe they need the most to accomplish that. For this purpose the men first described their retirement story, bringing out their experiences on moving from working life to retirement. In the interviews the men described their favourite free time activities and brought out several reasons or obstacles why they believe senior men do not participate in free time activities.

To sum up, based on this master's thesis it can be said that retirement has not caused remarkable difficulties for senior men. Based on their experiences it has been a natural process.

Men's free time activities are usually domestic and individual type rather than out-of-home and group type. Not all senior men's free time activities are tedious and dull, instead they engage in different kind of activities. There are numerous home related chores such as tending the garden or forest, mowing the lawn, maintaining the ancestors' home, watching the television, and reading the newspaper. Out-of-home activities are for example playing chess, table tennis, or pétanque, participating in seniors' associations, theatre and dance nights, organising boxing matches and participating in lectures and outings organised by larger organisations.

Lastly, it can be said that based on men's experiences, participating in free time activities depends on personality, income, health, place of residence and the surrounding area. Senior men believe that to spend free time, a specific leader is needed who would organise and coordinate and converge the men.

The knowledge gained from this master's thesis helps to better understand senior men's possibilities in spending free time in a restricted community. Referring to ageing population it is probable that finding free time activities for the elderly will become more and more essential. A good example, that has recently gained popularity, would be men's workshop, where community men can meet up and conduct in group activities.

KEY WORDS – older male adults, active ageing, leisure and ageing, social participation, masculinity ideology, community programmes, Men's Shed.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1 TEOREETILINE ÜLEVAADE	9
1.1 Vananemine	9
1.1.1 Vanuse defineerimise viisid	9
1.1.2 Individuaalne vananemine	11
1.1.3 Edukas vananemine ja aktiivsena vananemine	12
1.1.4 Elukaare perspektiiv	13
1.2 Maskuliinsuse ideoloogia	15
1.3 Vaba aeg	17
1.3.1 Meeste kuurid	19
Probleemipüstitus	22
2 METOODIKA	23
2.1 Rahvusvahelise projekti lühitutvustus	23
2.2 Uurimismeetod	24
2.3 Uurimuses osalejate valimine	24
2.4 Uurimuse käik	25
2.5 Intervjuude läbiviimine	25
2.6 Analüüsimeetod	28
3 LUGUDE ESITLUSED	31
3.1 Kalevi lugu	31
3.2 Mardi lugu	35
3.3 Lembitu lugu	37
3.4 Priidu lugu	41
3.5 Raido lugu	44
3.6 Rauno lugu	47
3.7 Peebu lugu	49
3.8 Valduri lugu	52
4 ARUTELU	55
KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	62
KASUTATUD ALLIKAD	64

SISSEJUHATUS

Järjest kasvava vanemaealiste inimeste osakaaluga maailmas pööratakse ühiskonnas suuremat tähelepanu edukale vananemisele. Sarnaselt kogu maailmale, vananeb ka Eesti riigi rahvastik ning ühiskonnas otsitakse variante, et elu vanemas eas oleks inimestele rahuldust pakkuv.

Rowe'i ja Kahni (1997) eduka vananemise teooria kohaselt on aktiivne osalemine ühiskonnas üks eduka vananemise võtmekomponente. Selle all on silmas peetud aktiivse eluhoiaku säilitamist, inimestevahelisi häid suhteid ning mõtestatud tegevust. Samuti toetab aktiivset vananemise teooria aktiivse osaluse positiivset mõju vanemaealiste inimeste elukvaliteedile, seda nii meestele kui ka naistele. Kuid Reynolds, Mackenzie, Medved ja Roger (2015) toovad oma vanemaealiste meeste uurimuses välja selle, et vananemise ja mehelikkusega seotud kirjanduses ja rahvatervisealases poliitikas on vanemate meeste kogemusi suuresti eiratud. Oma uurimuses toovad Reynolds jt (2015) esile selle, kuivõrd tähtis on meestele tulla kokku, olla kaasatud, teha mõtestatud tegevusi ja läbi selle tunda suuremat rahuolu elamisest. Lisaks nimetatud Austraalia uurimusele toob Tambaum (2013) oma ettekandes SHARE esimese ja teise laine uuringu tulemuste kohta välja asjaolu, et Eestis on pensionärid sagedamini passiivsed nii sotsiaalsetes kui ka individuaalsetes vaba aja tegevustes kui teistes Euroopa riikides. Eesti Statistikaameti poolt läbiviidud "Ajakasutuse uuring 2009-2010" näitab, et siinsed vanemad inimesed sisustavad oma vaba aega üksluiselt, näiteks televiisori vaatamisega (Tikva ja Puusepp, 2009-2010).

On teada, et eriti pensionile jäädes kalduvad vanemad mehed naistega võrreldes rohkem jääma sotsiaalsest elust kõrvale ning näiteks nad ei osale vanemaealistele mõeldud klubilistes tegevustes nii palju kui vastassugupoole esindajad. Reynolds jt (2015) kirjutavad oma uurimuses, et sotsiaalne ja kultuuriline konstruktsioon mehelikkusest ühiskonnas viitab sellele, missugune peab mees olema. Nad konstanteerivad oma uuringu järeldustes lisaks, et patriarhaalse ja dominantse mehelikkuse ideaal on seotud selliste iseloomuomadustega nagu iseseisvus, konkurentsivõime, enesekindlus, emotsionaalne eraldumine ja füüsiline võimekus. Reynolds jt (2015) toonitavad veel, et lisaks nendele omadustele peaks mees ühiskonnas levinud stereotüübi alusel vältima naiselikke omadusi nagu näiteks sotsiaalset lähedust, haavatavust ja emotsioonide välja näitamist. Vanemas eas meestel võib aga ühiskonnas

levinud mehelikkuse ideaali hoidmisega olla raskusi, ning süvendada seetõttu üksildustunnet ja sotsiaalsetset eraldatust, mis mõjub negatiivselt tervisele ja heaolule.

Eestis läbiviidud uuringutes ei ole vanemaealistele meestele kui eraldi sihtgrupile olulist tähelepanu pööratud, samuti sellele, mis puudutab vanemaealiste meeste vaba aja tegevust ja nende kogemusi selles osas. Poliitikauuringute keskus Praxis avaldas 2015. aastal raporti Eesti vanemaealiste vabatahtliku ühiskondliku aktiivsuse kohta, milles tuuakse ühe peamise ja põhilise järeldusena välja probleem, et Eestis ei ole neid algatusi või häid praktikaid, mis käsitleks aktiivsena vananemist. Matt (2015) kirjutab, et võib oletada, et üks põhjus seisneb ebaselges visioonis, kuidas rollid ja vastutus on erinevate institutsioonide vahel riigi tasandil jagatud. Settersten (2003), McGuire, Boyd ja Tedrick (2009) toovad välja, et kuna vaba aja tegevusi on peetud teisejärguliseks, siis see seletab ka asjaolu, miks pole antud teema olnud keskseks pikaajalistes uuringutes, kuigi nüüdseks on selgunud otsene seos heaolu ja vaba aja tegevustes osalemise vahel.

Kõigest eelnevast lähtuvalt seadsin enda magistritöö eesmärgiks luua uusi teadmisi Eesti vanemaealiste meeste kogemustest vaba aja sisustamiseks kogukonnas. Täpsemalt luua uut teadmist sellest, millega vanemaealised mehed tegelevad ning mida nad sealjuures selleks kõige rohkem iseendi arvates vajavad. Selle eesmärgi täitmiseks püstitasin järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas on kulgenud Eesti vanemaealiste meeste üleminek tööelust pensionile?
2. Kuidas hindavad Eesti vanemaealised mehed enda osalemist vaba aja tegevustes kogukonnas?
3. Kuidas vanemaealised mehed kirjeldavad osalemist koduvälistes vaba aja tegevustes?

Minu magistritöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis käsitlen vanuse ja vananemisega seotud temaatikat ning seda, kuidas mehelikkuse ideoloogia mõjutab mehi, mida tähendab vaba aeg ning missuguseid võimalusi pakutakse mujal maailmas vanemaealistele meestele aktiivsena ja edukana vananemise põhimõttest lähtuvalt. Teises peatükis käsitlen uurimismeetodi ja analüüsimeetodi valikut ning andmete kogumist. Kolmandas peatükis esitlen intervjuudest avaldunud narratiivseid lugusid töö eesmärgist

lähtuvalt. Viimases, neljandas peatükis, toon välja uurimuse peamised tulemused ja tehtud järeldused.

Avaldan tänu oma juhendajale, Reeli Sirotkinale ja kõikidele teistele, kes mulle magistritöö valmimisel toeks ja abiks olid.

1 TEOREETILINE ÜLEVAADE

Teoreetilise ülevaate esimeses peatükis käsitlen ma vananemise temaatikat läbi vanuse defineerimise viiside, individuaalse, eduka ja aktiivsena vananemise ning kirjutan eluea perspektiivi olulisusest vananemise teekonnal. Teises alapeatükis peatun mehelikkuse ideoloogia käsitlusel ning kolmandas alapeatükis tutvustan vaba aja tegevustega seonduvat ning kirjeldan maailmas populaarsust koguvat meeste kogukonnaprogrammi. Peatükk lõpeb magistritöö probleemipüstituse, eesmärgi väljatoomise ja uurimisküsimustega.

1.1 Vananemine

1.1.1 Vanuse defineerimise viisid

Saks (2016) kirjutab, et ühte üldtunnustatud kronoloogilise vanuse jaotust, mis haaraks kogu elukaare ja oleks vanemaealiste puhul detailsem, praegu kasutusel ei ole. Eaka vanuse alguseks mõistetakse sageli perioodi, mil inimesel on võimalik jääda pensionile. Sellest tulenevalt loetaksegi kõige sagedamini eaka vanuse alguseks 65. eluaastat. Saks (2016) lisab, et seoses vananemise mõiste muutumisega on muutumas ka keskea ja vanema ea piirid. Richardson ja Barusch (2006: 3) tõdevad, et kui varasemalt peeti keskea alguseks 35. eluaastat, siis praegu algab keskiga 45. eluaastast ja vanemaealiseks loetakse inimest, kes saab 67-aastaseks. Arvestades seda, et inimesed elavad üha kauem, siis võib tulevikus keskea algus lükkuda 50. eluaastale ning vanemaealise vanus juba 70. eluaastale. Erinevates eluvaldkondades kasutatakse vanemaealiste defineerimisel erinevaid vanuseid või vanusevahemikke. Aktiivsena vananemise arengukavas (2013) on välja toodud, et näiteks tööhõivealastes uuringutes käsitatakse 55–64-aastaseid vanemaealistena ning tervishoiualastes uuringutes juba 45-aastaseid ja vanemaid inimesi. Sowers ja Rowe (2007: 3) kirjutavad, et Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) definitsiooni järgi peetakse üldiselt eakaks inimeseks üle 60-aastast inimest. Sotsiaalkindlustusameti andmetel on Eesti Vabariigi kodanikul õigus pensionile jääda 63-aastasena, kuid 1. jaanuarist 2017 hakkas vanaduspensioni iga järk-järgult tõusma, jõudes 2026. aastaks 65. eluaastani (Sotsiaalministeeriumi..., 2018).

Settersten (2003) kirjutab, et vanus on tähtis nii indiviidide, gruppide kui ühiskonna vaatenurgast. Tegelikult on igas ühiskonnas olemas unikaalne viis kuidas vanuse tähendusele ja kasutusele läheneda. Nelson (2005) kirjutab oma artiklis, et aastakümnete jooksul on palju avastatud selle kohta kuidas inimesed kasutavad kategoriseerimist lähtuvalt sotsiaalsetest tunnustest. Ta lisab, et sellised tunnused nagu sugu, rass ja vanus on inimestele nii tavapärased ja automaatsed kategooriad, et neid nimetatakse seetõttu juba primitiivseteks kategooriateks. Vanusega seotud ootused ja eesmärgid võivad erineda nii soo kui ka teiste sotsiaalsete tunnuste lõikes, samuti elusfäärides ja kultuurides (Settersten, 2003). Fry (1996) ja Boyd & Dowd (1988), Settersten (2003) kaudu, toovad välja, et vanus kujundab igapäevast sotsiaalset interaktsiooni, mõjutades inimeste ootusi ja hinnanguid, mis on just vanusega seotud. Näiteks on vanust kirjeldatud kui *ähmast staatuse* tunnusjoont, mida inimesed võivad kasutada kui mingisugust märki tegemaks üldisemaid järeldusi teiste inimeste tunnuste ja vanuse kohta. Selline praktika on tõenäoline kui peale inimese nähtavate *peamiste tunnuste* nagu sugu ja rass, on vähe teada teiste tunnuste kohta nagu näiteks vanus (Fry, 1996 ja Boyd & Dowd, 1988, Settersten 2003 kaudu). Nelson (2005) lisab, et kui üldiselt teavad uurijad palju rassismi ja seksismi kohta, siis vanusel põhineva diskrimineerimise kahjustava mõju kohta teatakse suhteliselt vähe. Settersten (2003) avaldab arvamust selle osas, et praeguseks on aru saadud, et kõik eluperioodid sisaldavad unikaalseid ja olulisi arengukogemusi ja ükski vanuseperiood ei ole olulisem kui teised.

McGuire jt (2016) toovad välja, et gerontoloogia ehk vananemise uurimisele keskendunud teadusharu kasvu tõusuga on vanema ea uurimuste ja üldise vananemise teadlikkuse tõusuga jõutud arusaamisele, et vanem iga ei ole vaid probleemide, õnnetu oleku ja kaotuste periood. On selgunud, et pole olemas sellist nähtust nagu hästi defineeritud eluperiood, mida saab sobilikult sildistada vanemaks eaks. Nad lisavad, et kui oletada, et pole ühtegi spetsiifilist vanusega seotud normi, saaksid inimesed valida just selliseid käitumisviise, mis oleksid just neile olnud sobivaimad ja kasulikud. Olukorda, kus polegi justkui ühtegi normide kogumikku, võidakse näha negatiivsest küljest, sest normide järgi on inimestel lihtsam end kuhugi paigutada. Siiski tuleb tõdeda nagu kirjutavad McGuire jt (2016), et kui norme nähakse pigem loovust ja valikuid piiravana, siis nende puudumine võib indiviididele, kes muidu on ennast ühiskonna normide raamidesse püüdnud suruda, tunduda see vabastavana teha täpselt selliseid valikuid nagu keegi ise heaks arvab.

1.1.2 Individaalne vananemine

Vananemine on elu loomulik osa ja see puudutab kõiki inimesi. Aktiivsena vananemise arengukava (2013) ja Saks (2016) toovad välja, et lisaks inimese vananemisele räägitakse ka maailma rahvastiku vananemisest ning Eesti pole selles osas erand. Siiski tuleb meeles pidada nagu Katus, Sakkeus, Põldma ja Puur (1999) oma uuringus välja toovad, et rahvastiku vananemine ja indiviidi vananemine on põhimõtteliselt erinevad asjad. Nad ütlevad, et individuaalse vananemise käigus läbib inimene aja jooksul erinevaid elu etappe, kuid teatud hetkest hakkab indiviidi jõud raugema ning ta sureb. Rahvastiku vananemine näitab meile aga rahvastiku erilist vanusejaotust (Katus jt, 1999). Saks (2016) kirjutab, et inimesed vananevad väga erinevalt ning paljud eakad on eluga rahulolevad, kuid palju on ka rahulolematuid. Rahuolu või rahulolematus sõltuvad indiviidist endast ja lisaks ka muidugi väga palju ühiskonnas olemasolevatest teguritest. Ta toob välja, et on neid, kes suudavad kõrges vanuses tegeleda spordiga ning on neid, kes vajavad juba enne 65. eluaastat kõrvalabi igapäevaelu toimingutes.

Üldiselt vaadatakse vananemist kui mittesoovitud eluperioodi, mille jooksul inimene puutub kokku halvenevate muutustega psüühikas, kognitiivses ning sotsiaalses ja emotsionaalses võimekuses (Aktiivsena..., 2013; McGuire jt, 2016). Vanuse kasvades sagenevad terviseprobleemid ning paljud vanemaealised elavad vähemalt ühe kroonilise terviseprobleemiga. Saks (2016) toob välja, et Eestis on ligikaudu 90%-l 65-aastastest ja vanematest inimestest mingisugune tervisega seonduv probleem. Ta lisab veel, et tervise ja oodatava eluea osas esineb meeste ja naiste vahel suuri erinevusi. Naiste keskmine eluiga on enamusest riikides kõrgem kui meestel ja seda ka Eestis. Statistikaameti andmetel oli 2016. aasta seisuga meeste oodatav eluiga sünnimomendil 73,17 ja naistel 81,90 eluaastat. Luhavee (2014) kirjutab, et samas on mehed vanemas eas tugevamad, neil esineb vähem haiguseid ja igapäevategevuste piiranguid. Hoolimata sellest on meeste suremismäär naistega võrreldes igas vanuses kõrgem. Arvatakse, et põhjused seisnevad bioloogilistes, riskikäitumise ja elustiili erinevustes ning erinevas haiguste teadvustamise tasemes. Nagu George ja Ferraro (2016) toonitavad fakti, et vananedes muutused toimuvad ning vananemine iseenesest on juba muutus. Nad kirjeldavad, et mõned nendest nähtustest on kergesti vaadeldavad, teised muutused aga tekivad raku ja molekuli tasandil ning vaja läheb aastaid või aastakümneid, et neid mõõta või kasutada teadusliku töö tarbeks.

McGuire jt (2016) kirjutavad, et vananemise protsessiga kaasnevad ka erinevad normatiivsed määratlused rollidest. Nad rõhutavad, et siinkohal on oluline märgata mitte ainult rollide olemasolu, puudumist või muutumist, vaid pigem seda, kuidas ühiskonnas välja kujunenud eripärad kujundavad inimeste oskust rolle välja kanda ja nende muutustega hakkama saada. Sotsiaalsete rollide paremaks mõistmiseks on vajalik aru saada, et kõik individid elavad sotsiaalses kontekstis, mis mõjutab nende käitumist. Sotsialiseerumine kui selline on protsess, mille kaudu me omandame väärtusi, uskumusi ja kogemusi, mis omakorda mõjutavad meie kui sotsiaalse grupi liikme tegutsemist. Juba üsna varasest east peale suunatakse meie käitumist selliselt, et see vastaks selle sotsiaalse grupi normidele, mille keskel tegutseme. Samuti õpetab see protsess meile teatud ootusi erinevate rollide osas. Inimesed ongi elu jooksul erinevates rollides, mis on seotud kindla positsiooniga mida ühiskonnas kantakse. Settersten (2003) ja McGuire jt (2016) lisavad rollide osas seda, et rollid, mida täidame on kõik seotud teatud sotsiaalsete ootustega ning nad on harva staatilised ja arenevad tulenevalt näiteks kohustuste, partnerite ja asjaolude muutumisega seoses. See fakt kehtib nii töö- ja pereelus kui ka teistes sotsiaalsetes valdkondades. Nad kirjutavad, et juhul kui identiteet pole töö või koduse elu kontekstis kinnitust saanud, siis mõlema valdkonna keskne tähtsus väheneb ning hakatakse kaaluma teistest valdkondadest tulenevaid võimalusi, et identiteeti määratlada. Paljude inimeste jaoks võib tööl käimine olla justkui piisav tegevus millega tegeleda, kuid positiivse kogemuse puudumisel võivad inimesed hakata seda otsima töövälisest valdkondadest. Tööväliste valdkondade all ongi silmas peetud vaba aja tegevusi, milles osalemisega püütakse tekitada suuremat heaolu- ja kuuluvustunnet. Sotsialiseerumisel tervikuna on ka vanemaealiste inimeste hulgas väga oluline osa, sest inimesed kujundavad rolle pika aja jooksul.

1.1.3 Edukas vananemine ja aktiivsena vananemine

Seoses vanemate inimeste osakaalu jätkuva tõusuga maailmas, räägitakse sellega paralleelselt ka edukast vananemist. Eduka vananemise kohta käivas kirjanduses on tänapäeval üheks kõige levinumaks teooriaks kujunenud Rowe' ja Khani eduka vananemise teooria. Rowe' ja Khan esitasid esmakordselt oma teooria 1987. aastal ning arendasid hiljem seda edasi. Rowe' ja Khan (1996) defineerivad edukat vananemist kolme peamise komponendi kaudu,

milleks on haiguste ja nendest põhjustatud puute vähene esinemine, kognitiivsete ja füüsiliste funktsioonide kõrge võimekuse olemasolu ja aktiivne osalemine sotsiaalses elus. Edukas vananemine on nende arvates midagi enam kui lihtsalt haiguste puudumine ja midagi rohkemat kui lihtsalt funktsionaalse võimekuse säilitamine. Oluline on nende kahe komponendi olemasolu koos aktiivse osalemisega sotsiaalses elus, mis esindab kahe mehe arvates edukat vananemise põhimõtet kõige täiuslikumas vormis. Edukas vananemine on midagi enam kui vaid potentsiaali olemasolu, see sisaldab endas aktiivsust. Aktiivsel tegutsemisel on mitmeid külgi, kuid Rowe'ja Khan (1996) peavad silmas neist kaht – isikutevahelisi suhteid ja produktiivset tegevust. Nende arvates tähendab isikutevaheline suhe seda, et see sisaldab kontakte ja tegevusi teiste inimestega, informatsiooni jagamist, emotsionaalset tuge ja otsest abistamist. Tegevus on produktiivne siis, kui see loob sotsiaalset väärtust, olenemata sellest, kas tegevus on tasustatud või mitte.

Maailma Terviseorganisatsioon (WHO, 2002) kasutab aktiivsena vananemise mõistet ning defineerib seda kui tervise optimeerimise protsessi ning osalemise ja turvatunde loomist, et vananedes säiliks inimeste elukvaliteeti. WHO (2002) sõnastab, et aktiivsena vananemine võimaldab inimestel aru saada nende füüsilisest, sotsiaalsest ja vaimsest võimekusest läbi terve elukaare ja osaleda ühiskonnas vastavalt nende vajadustele, soovidele ja võimekusele ning pakkudes inimestele samal ajal kaitset, turvatunnet ja hoolitsust, kui nad vajavad abi. Sõna *aktiivsena* viitab jätkuvalle osalemisele sotsiaalses, majanduslikus, kultuurilises, vaimses ja erasfääris, mitte ainult ei näita see võimekust olla füüsiliselt aktiivne või osaleda tööelus. Aktiivsena vananemise eesmärk on suurendada tervena elatud eluea pikkust ja elukvaliteeti kõigile vananevatele inimestele, mitte ainult nendele, kes on haprad, puudega või vajavad hooldust.

1.1.4 Elukaare perspektiiv

Lisaks edukale ja aktiivsena vananemisele on viimase mitme kümnendi jooksul olnud vaieldamatult suurimaks arenguks ja edusammuks elukaare perspektiivist lähtumine vananemisega seotud uurimuste läbiviimisel. Elukaare perspektiiv sisaldab Elder, Johnoson & Crosnoe (2003) uuringu (viidatud George ja Ferraro, 2016 kaudu) kohaselt viit põhimõtet, et kirjeldada indiviidide elu mitmel erineval moel. George ja Ferraro (2016) toovad välja, et

eluea arengu põhimõtte väidab, et inimese areng ja vananemine on elukestev protsess, milles aja jooksul esilekerkivad nähtavad mustrid on omavahel seotud kaugemate ja lähemate sündmustega ning kogemustega terve elukaare vältel. Esindatuse põhimõtte on seotud sellega, kuidas inimesed ise konstrueerivad oma elusid ja teevad valikuid lähtuvalt keskkonnast tulenevatest võimalustest ja piirangudest. Aja ja koha põhimõtte väidab, et inimeste elud arenevad ajaloolises ja geograafilises kontekstis, mis on tugevalt mõjutatud olemasolevatest võimalustest ja piirangutest. Ajastuse põhimõtte kohaselt sündmuste ja teiste kogemuste mõju varieerub sõltuvalt inimeste vanusest ja eluetappidest. Viimaseks, seotud elude põhimõtte keskendub sotsiaälvõrgustikule ja suhetele, sest inimese jaoks sõltub nende suhtevormide loomine samuti olemasolevatest võimalustest ja piirangutest (George ja Ferraro, 2016).

Settersten (2003) avaldab arvamust, et elukaare perspektiivi väärtus seisneb selle võimaluses pakkuda analüütilist mudelit, mis soodustab paremat arusaamist vaba aja veetmise terviklikust konseptsioonist kuni seda siiani on tehtud. Ta lisab, et vaba aja veetmisel on hindamatu väärtus aitamaks inimestel mõtestada oma tegevusi paralleelselt sellega, kuidas nad elus edasi liiguvad. See on justkui katsetamise keskkond, mis aitab määratleda või tugevdada isiklikku identiteeti, seda eriti olukorras, kus tähendusrikkad töörollid pole kättesaadavad või on vähenenud. Sellest põhimõttest lähtuvalt on tema kinnitusel vaba aja veetmine (või vaba aja tegevused) koht, kus olulised tegevused leiavad aset, ning kus inimesed ennast proovile panevad, samal ajal püüdes kohaneda elus toimuvate sündmustega. Vaba aja tegevustes osalemist võiks võrrelda mängimisega, mille kaudu õpivad inimesed nii iseennast kui ka teisi paremini tundma ning oma võimeid ja oskusi proovile panema.

Settersten (2003) kirjutab veel, et kuna sotsiaalsüsteemi muutmine on pikk protsess, siis sellest tulenevalt ei õnnestu süsteemil sammu pidada praegusel ajal toimuvate muutustega põhjustades sellega struktuurse mahajäämise. Struktuurse mahajäämise probleemi seostakse ühiskonna võimetusega luua *tähendusrikkaid võimalusi* igas vanuses inimestele hariduse, töö, perekonna ja vaba aja valdkondades. Eesti vanemaealiste vabatahtlike ühiskonna aktiivust käsitlevas raportis toob Matt (2015) välja, et vanemaealised inimesed ei ole Eestis väga hästi valitsuse tasandil esindatud, kuigi ka meie ühiskonnas kasvab jätkuvalt vanemate inimeste osakaal. Poliitikaotsused, mida tehakse, peegeldavad pigem noorte vajadusi ja ootusi ning vanemate inimeste vajadused jäävad tagaplaanile. Samas peab välja tooma, et Eestis on

nimetatud struktuurse mahajäämuse olukorra lahendamiseks koostatud “Aktiivsena vananemise arengukava 2013–2020” ning “Heaolu arengukava 2016–2023”. Vanemaealiste inimeste osakaalu kasvuga ühiskonnas on tarvis ka Eesti riigil muuta oma seniseid sotsiaalpoliitilisi ja majanduslikke suundi, et tagada jätkusuutlik sotsiaalmajanduslik areng. Oluline on arvestada vanemaealiste vajadustega ning sellega, et Eesti ühiskonnas oleksid naistel ja meestel võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus (Aktiivsena..., 2013 ja Heaolu..., 2016). Lisaks nendele arengukavadele saab lisada, et tehakse ka muid tegevusi, mis pole riigi tasandiga seotud (nt erinevad projektid). Suures osas on riigi kujundada kuidas ja kuhu liigume, kuid ka kodanikud peaksid olema aktiivsemad, kui soovivad muutust oma elus.

1.2 Maskuliinsuse ideoloogia

Demokraatlik elukorraldus mitte üksnes ei tähenda, vaid ka eeldab Sepperi (2010) arvates seda, et naised ja mehed on kõigis eluvaldkondades võrdõiguslikud. Tema mõtte kohaselt ei tähenda sooline võrdõiguslikkus mitte ainult seda, et mehed ja naised peaksid teineteisele äravahtamiseni sarnanema hakkama, küll aga tähendab võrdõiguslikkuse põhimõtte hoopis seda, et sugudevahelised erinevused ei tohi viia ebavõrdsuseni naiste ja meeste sotsiaalses positsioonis või kohtlemises. Need ühiskonnas levinud traditsioonilised arusaamad naiste või meeste rollidest tekitavad ja süvendavad ebavõrdsust ning piiravad ja ahistavad peale naiste ka mehi.

Thompson ja Whearty (2004) kirjutavad, et soolise ideoloogia mõõtmeks on arusaamine, et traditsiooniline mehelikkus defineerib, mis on sobilik käitumine ja enesepresentatsioon kõikide meeste jaoks justkui vanusel poleks samal ajal mingit olulisust. On aru saadud, et mehelikkusega seotud tunnusjooned on kokkuleppelised käitumisnormid, mis kultuuris, ühiskonnas ja suhetes on *justkui olemas* ning mis paljastavad domineerimise ja alluvuse suhteid. Nad kirjutavad sellest, kuidas läbi meeste elukaare on sotsiaalsed elud soolistatud ja justkui muutumatud hoolimata nende üleminekutest elus (näiteks abiellumine, pensionile jäämine, sõprade mujale kolimine, elukaaslase surm) ning füüsilistest ja vaimsetest võimetest. Kronoloogilise vanuse tõusuga väheneb vanematel meestel üldiselt suhete arv, mida säilitatakse sõprade ja naabritega. Kahaneb ka suhtlemise aktiivsus ja sotsiaalne osalemine, suhtlusvõrgustike homogeensus ja tihedus, väljendusriikas osalemine ja seotus kogukonna

organisatsioonides, ning isegi füüsilise tegevusega sisustatud vaba aja veetmine. Siiski võib vanemate meeste osalemine nende endi võrgustikes ületada seda, mida naised samas vanuses suudavad säilitada. Ehk siis vanemate meeste võrgustikes osalemise määr on individuaalne ja vahel suhtlevad mehed isegi rohkem kui naised. Thompson ja Whearty (2004) toovad välja, et on leitud tõendeid selle osas, et vanemate meeste suhtlusvõrgustikud on väiksemad ja mitte nii intensiivsed kui naistel ning vähem emotsionaalset tuge andvad, kuid samas on leitud ka seda, et vanemate meeste suhtlusvõrgustikel on abistav väärtus identiteedi säilitamise seisukohast. On üldteada, et vanus ja sugu on kooskõlas sotsiaalse võrgustiku struktuuri ja funktsioneerimisega läbi kogu elukaare. Sellest tulenevalt mõjutavad vanus ja sugu sotsiaalse osalemisega seotud kasu ja kulu.

Brain (1997), Gardner ja Gabriel (2004) kaudu, kirjutab, et inimsuhted on kõige olulisemateks jõu- ja abiallikateks indiviidide elus. Ometi võib ühiskonnas levinud tavaarusaamadeist välja lugeda seda, et sotsiaalsed sidemed on meeste ja naiste jaoks väga erineva tähendusega ning see erinevus seisneb selles, et naised on justkui sotsiaalsed ja mehed individualistlikud. Gardner ja Gabriel (2004) toovad oma raamatus välja soolise stereotüüpide uuringu tulemused, mis viidi läbi 25 erineva rahvuse hulgas. Ilmnes, et omadussõna “iseseisev” peeti mehelikuks jooneks kõigis 25 küsitletud kultuuris ning omadussõna “südamlik” määratleti naiseliku tunnuseks 24 kultuuris 25st. Sellest avastusest järeldub, et üks meeste ja naiste kohta käivatest uskumustest puudutab sotsiaalset valdkonda ning arvatakse, et naiste jaoks on sotsiaalsed suhted ja sidemed olulisemad kui meeste jaoks. Kuid viimase aja uuringud toovad välja asjaolu, et sotsiaalsed sidemed on olulised mõlema sugupoole jaoks. Täpsemalt on selgunud, et meeste jaoks on olulisemad või rõhutatud pigem kollektiivsed (i.e. grupiga seotud) sidemed, samal ajal kui naised rõhutavad pigem relatsioonilisi (i.e. kahe inimese vahelisi) suhteid. Kollektiivsed suhtlussidemed peegeldavad inimeses seda mina poolt, mis on seotud tema kuulumisega talle olulistesse gruppidesse (nt korporatsioonid, etniline identiteet). Relatsioonilised suhtlussidemed peegeldavad jällegi inimeses seda mina poolt, mis on seotud inimese rollidega lähisuhetes (nt õega, abikaasaga). Mehed ja naised erinevad teineteisest selle poolest, missuguseid aspekte nad inimsuhete puhul oluliseks peavad, kuid nad ei erine vastastikuse sõltuvuse ja suhtlussidemete üldise määra poolest. Thompson ja Whearty (2004) kirjutavad, et vanemaealiste meeste sotsiaalne võrgustik peegeldab suuremat proportsiooni olulistest lähedastest inimestest ja vähem sellistest inimestest ja suhetest, mis on

pealiskaudsed ning mida hoiti näiteks siis, kui oldi nooremad. Vanemaealised mehed ei asenda neid olulisi lähedasi suhteid pinnapealsete suhete vastu välja põhjusel, et need ei ole vastavuses nende ootustega intiimsusest. Selline sotsiaalsete kontaktide vähendamine hilisema elukaare jooksul on põhjustatud soovist maksimeerida aega, mida veedetakse emotsionaalselt rahuldustpakkuvale suhtlemisele. Suuremas osas võivad tegutseda selliselt mehed, kes jäävad pensionile ning kogevad sellest tulenevalt uut moodi heaolutunnet võrreldes sellega, mida nad said varasemalt vaid tööga seonduvast tegevusest. Võistlus, saavutusvajadus, sõltumatus ja nartsissistlik vaim ei ole vanemate meeste jaoks enam *õige valik*, vaid pigem eelistavad nad koosolemist teistega, koostööd, eneserefleksiooni ning sügavat seotust, mille kaudu uuesti määratleda mehelikkus vanemas eas.

Lisaks sellele saab välja tuua nagu Golding jt (2007) kirjutavad Austraalias läbiviidud uurimuse osas, et muutused meeste suhetes (eelkõige näiteks abielulahutus, töötus, pensionile jäämine) mõjutavad oluliselt ja ebsaoodsalt meeste stressitaluvust, tervist ja heaolu. Nad lisavad veel, et kuigi on teada kuidas lahutus või pensionilejäämine meestele mõjub, on jätkuvaks probleemiks see, et meestele on vastumeelne küsida professionaalset abi ja nõu just naissoost spetsialistidelt. Vanemaealiste meeste osalemist vaba aja tegevustest takistab asjaolu, et peamiselt on tegevused naistele suunatud (nt kudumine, heegeldamine jne). Probleem seisneb ühiskonnas kehtivates negatiivsetes maskuliinsusega seotud stereotüüpides, mis väljendub meeste lühemas oodatavas elueas, riskikäitumises, tööalases stressis, ebatervislikumas eluviisis, suitsiidides, südame-veresoonkonna haigustes või lähedaste suhete katkemises (Mees sotsiaaluuringu ..., 2007).

1.3 Vaba aeg

Algselt on Kelly (1992) vaba aja veetmist tõlgendatud kui kogukonna õpetuse vormi ja seda uuriti organisatsioonide kaudu. Järgmisena tõlgendati vaba aja veetmist kui töö- ja majandusrollide tagajärge. Kolmandana nähti vaba aja veetmist kui erilist kohta, kus loodi tähendusrikkust (Kelly 1992, Settersten, 2003:110 kaudu).

Settersteni (2003) järgi on elukaare jaotuse perspektiivist lähtuvalt töö keskne tegevus, mis organiseerib kaasaegse elukaare ning mis omakorda jaotub kolmeks eraldiseisvaks perioodiks.

Varajane lõik on pühendatud haridusele ja töölasele koolitusele, keskmine periood on pühendatud jätkuvatele tööga seotud tegevustele ning viimane osa pühendatud vaba aja veetmisele ja töötegevuste puudumisele.

Lihtsamalt öeldes saab vaba aega defineerida McGuire jt (2016) järgi kui vabalt valitud tegevust, et sisustada aega ja asendada seda, mis pensionilejäämisega justkui kaotatud. Samas täiendavad nad, et vaba aeg loob uusi võimalusi kasvamiseks ja arenemiseks. Vaba aja veetmine on Settersteni (2003) arvates väljendusrikas valdkond tööstuse ja teenustepõhises ühiskonnas ning on osa suuremast sotsiaalsest, kultuurilisest, majanduslikust ja poliitilisest struktuurist. Sellel on alati olnud sügavam tähendus nende jaoks, kes ei kujunda oma enesehinnangut palgatöö maailmas. Mitmetest uuringutest on selgunud otsene seos heaolu ja vaba aja tegevustes osalemise vahel. Näiteks on selgunud, et vaba aja tegevustes osalemine tõstab enesehinnangut ja moraaltunnetust, alandab depressiooni ning mõjutab inimest kõrgendades tema tunnetust eneseväärikusest, kontrollioskusest ja solidaarsusest. Reynolds jt (2015) rõhutavad, et sotsiaalne hõivatus viitab inimese sotsiaalse võrgustiku suurusele ja sotsiaalne kaasatus omakorda osalemisele kogukonna tegevustes. Osalemine sotsiaalsetes tegevustes aitab parandada tervist ja vähendada surmajuhtude arvu, parandada kognitiivset funktsioneerimist ning kahandada dementsuse ja depressiooni riski. Sama kehtib ka vanemate inimeste puhul, sest need, kes on sotsiaalselt aktiivsemad, pole nii vastuvõtlikud depressioonile, generaliseerunud ärevushäirele ja kognitiivetele kahjustustele. Vaba aja veetmist on analüüsitud vanusekohase kaasamise vormi tingimustes kui võimalust täita aega ning kompenseerides kaotatud töörolli. Vaba aja veetmise mõju peamine fookus on olnud selle kompenseerival mehhanismil, mille eesmärk on lihtsustada pensionieaga kohanemist, sest tööturult lahkumine pole sageli järk-järguline eemaldumine, vaid pigem järsk kõrvalejäämine. Näiteks võivad tööga seotud tegevused osadele inimestele tunduda ka kui vaba aja tegevused, ning teisalt võivad tegevused, mis algselt ei ole mõistetavad kui vaba aja tegevused, just seda olla. Osalemine teatud tegevuses võib mõnele inimesele olla kui vaba aja veetmise tegevus, kuid teisele hoopis kohustus. See on osalejate endi teha, mida nad mõistavad või mõtestavad vaba aja tegevuste all. Sellest tulenevat on oluline aru saada sellest, et mitte uurija ei defineerida seda, vaid just uuritavad, kes osalevad teatud tegevustes. Ka Settersten (2003) on oma raamatu mitmes peatükis rõhutanud asjaolu, et vaba aja veetmine on

põhiline sotsiaal-psühholoogiline mehhanism, mis suudab kaasa aidata identiteedi kujunemisele.

Settersten (2003) kirjutab, et samal ajal kui on teada, et sellised tunnused nagu sugu, tervis, sissetulek ja elukoha tüüp või piirkond on seotud osalemisega vaba aja tegevustes, siis vaba aja tegevuste mustrite muutuvus elukaases, koos nende ja veel teistegi näitajatega, on jätkuvalt mõistatus. Viimastest kõige olulisem on aspekt, mis seisneb vaba aja tegevuste suhtelises tähenduses meestele ja naistele nende erinevatel eluetappidel. Kuid järjest kasvava oodatava eluea tõusuga, tervises seisundi paranemisega, sujuva pensionile jäämisega ning rääkimata ulatuslikest muudatustest majanduses, on tõenäoline, et vaba aeg võtab veelgi olulisema positsiooni vanemate inimeste eludes

1.3.1 Meeste kuurid

Teades, et meestele on sotsiaalne suhtlus sama oluline kui naistele ja et nende suhtlussidemed on rohkem seotud kuulumistega gruppidesse, ning teades, et ühiskonnas kehtivad maskuliinsusega seotud stereotüübid mõjutavad ebasoodsalt nende heaolu, on hea minna edasi nn *meeste kuuride* (ingl k *Men's Shed*) teemaga.

Golding, Brown, Foley, Harvey ja Gleeson (2007) kirjutavad, et meeste kuurid on organisatsioonid, mis asetsevad tavaliselt kogukonna tingimustes kas kuuri- või töötoalaadsetes ruumides, kus meeste gruppidele on võimalus tegeleda regulaarsete käeliste (puutöö, metallitöö, aiandus) tegevustega. Grupid koosnevad tahtlikult peamiselt meestest. Organisatsioonina on nimetatud *meeste kuurid* veel suhteliselt uus ja mitmekülgne, kuid vähetuntud kogukonnapõhine tegevus, mis alguse saanud Austraaliast. Sellised informaalsete tegevuste kohad ja programmid kogukonna tingimustes, on viimasel ajal kogunud hoogu peamiselt lõunapoolsetes Austraalia osades, kus osalejateks põhiliselt mehed, kes ei ole enam hõivatud palgatööga seotud tegevustega. Kuid nüüdseks on algatus edasi liikunud juba ka Uusmeremaale, Iirimaa, Portugali, Kanadasse, Ugandas, Soome, Belgiasse ja Horvaatiasse. Reynolds jt (2015) ning Golding jt (2007) kirjutavad, et peamiselt pakutakse tegevusi ja mitmekülgset informaalset programmi pensionile jäänud, töötutele ja isoleeritud vanematele meestele.

Reynolds jt (2015) ning Carragher ja Golding (2015) toovad oma uurimustes välja, et kogukonna programmid aitavad luua suuremat sotsiaalset ja emotsionaalset kasu vanemaealistele inimestele. Suur enamus vanemaealistele inimestele suunatud kogukonnaprogrammidest on oma tegevustelt ja koosseisult peamiselt kas segatüüpi koosseisudele või ainuüksi naistele suunatud. Sellest lähtuvalt on aru saadud, et puudus on nii võimalustest ja ka uurimustest, mis konkreetselt suunatud kirjeldamaks vanemaealiste meeste osalemist ainult meestele suunatud programmides. Lisaks toovad Mark ja Golding (2012) oma artiklis välja, et meeste ja mehelikkusega seotud kategooriaid on võetud soolise tähelepanu keskpunktist tulenevalt iseenesestmõistetavalt nii poliitikas, uurimustes ja programmides. Reynolds jt (2015) kirjutavad, et vanemaealiste meeste kogemusi on kuni tänaseni suuresti eiratud vananemise, maskuliinsuse ja tervisega seotud kirjanduses. Garragher ja Golding (2015) lisavad, et mehed on alaesindatud ka hariduses. Meestele omistatakse ühiskonnas selliseid tunnuseid, mis näitavad tugevust, iseseisvust, edukust ning mehed ei tohiks välja näidata üles selliseid omadusi nagu on naistele omased (emotsionaalsus, sõltuvus jne). Maskuliinse ideoloogia hoidmist võivad vanematel meestel raskendada mitmed faktorid, kaasa arvatud halb tervis, liikuvuse vähenemine, suurenenud sõltuvus teistest ja vajadus traditsiooniliste tervishoiuteenuste ja kogukonnapõhiste teenuste järele, et toime tulla üksilduse ja sotsiaalse eraldatusega. Mehelikkuse identiteedi hoidmine võib meestel takistada osalemist tavapärastes, naistele suunatud kogukonnaprogrammides, mis ei ole vastavuses mehelikkuse omadustega. Reynolds jt (2015) kirjutavad, et sellest tulenevalt võivad need programmid, mis võimaldavad meestel säilitada enda jaoks olulisi mehelikkusega seotud omadusi, olla huvipakkuvamad ja efektiivsemad üksildustunde ja eraldatuse vähendamisel. Meeste kuurid on unikaalne näide meestele mõeldud kogukonna programmidest. Esimene meeste kuur loodi kavatsusega vanemaid mehi paremini ühiskonda kaasata ja täiustada nende teadmisi, oskusi, sotsiaalset tuge, tervist ning heaolu läbi osalemise meestele mõeldud tegevustes nagu puutöö ja aiatöö. Meeste kuurid baseeruvad eeldusel, et kokku tulemise koht on keskne erinevatele mehelikkusega seotud tunnustele ja et läbi nende meeste kuuride, on võimalus mehi mehelikkusega seotud identiteedi hoidmisel toetada. Seda eriti vananemise, pensionile jäämise ja kodust välja kolimise olukorras. Reynolds jt (2015) ning Garragher ja Golding (2015) toovad oma Austraalia uurimuses välja, et meeste kuurid on aidanud sealsetel vanemaealistel meestel toime tulla erinevate probleemidega nagu pensionile ja töötuks

jäämine, probleemid alkoholi liigtarbimisega, igavus, tegevusetus, ebatervislik toiduvalik, erinevad terviseprobleemid, üksildus jne. Nii Reynolds jt (2015) kui ka Milligan, Dowrick, Payne, Hanratty, Irwin, Neary ja Richardson (2013) kirjeldavad, et vanemaealistele meestele mõeldud organisatsioonide kasu seisneb uute oskuste õppimises, kogemuste jagamises, isiklikes saavutustes, tegutsemises kogukonnas ning võimaluses kohtuda ja suhelda teiste inimestega.

Probleemipüstitus

Paljud meist soovivad elada kaua, kuid kas me tahame ka vanaks saada? Üldiselt vaadeldakse vananemist kui mittesoovitud eluperioodi, mille jooksul inimene puutub kokku mitmete halvenevate muutustega tervislikus seisundis. Inimene läbib elu jooksul erinevaid etappe, millega kohanemine sõltub nii indiviidist kui ka keskkonnast kus ta elab. Lisaks sellele mõjutavad inimese käitumist erinevad ühiskonnas levinud ootused ja eeldused nii vanusele kui ka soole. On teada, et vanemaealised mehed kalduvad naistega võrreldes rohkem jääma sotsiaalsest elust kõrvale, seda eriti pensionile jäädes, kuid eduka vananemise seisukohast on sotsiaalsusel ja vaba aja tegevustel oluline roll tervikliku heaolu säilitamisel. Eestis ei ole vanemaealiste meeste kui eraldi sihtgrupi vaba aja tegevusi ja nende kogemusi selles osas varasemalt uuritud. Sellest tulenevalt tekkis minul huvi just eeskätt vanemaealiste meeste vaba aja tegevuste osas, sest oodatava eluea järjepidava kasvuga on tõenäoline, et vaba aeg muutub veelgi olulisemaks vanemaealiste inimeste elus.

Minu magistritöö eesmärgiks on luua uusi teadmisi Eesti vanemaealiste meeste kogemustest vaba aja sisustamiseks kogukonnas. Selle eesmärgi täitmiseks püstitasin järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas on kulgenud Eesti vanemaealiste meeste üleminek tööelust pensionile?
2. Kuidas hindavad Eesti vanemaealised mehed ise nii enda kui ka teiste vanemaealiste meeste osalemist vaba aja tegevustes kogukonnas?
3. Kuidas vanemaealised mehed kirjeldavad osalemist koduvälistes vaba aja tegevustes?

2 METOODIKA

Selles peatükis tutvustan lühidalt projekti, milles osalesin ja millest tulenevalt tekkis mul huvi käesoleva magistritöö kirjutamiseks. Seejärel kirjeldan metoodika peatükis uurimis- ja analüüsimeetodi valikut ning uurimiskäiku. Uurismetodi valikul tuginesin töö teemale ja teoreetilistele lähtekohtadele. Intervjueeritavate sugu ja vanuse alampiir olid projektipõhiselt eelnevalt kindlaks määratud. Lisaks sellele oli kindlaks määratud, et uuritavaid tuleb leida kolmest Eesti piirkonnast: Ida-Virumaalt, Valga- ja Võrumaalt. Juhuse läbi sattus minule uurimuse läbiviimiseks Ida-Viru maakond ning seoses sellega oli mul tarvis leida nimetatud piirkonnast intervjueeritavaid. Vanemate inimestega seonduv teemavaldkond on mind alati huvitanud, kuid töö täpsem fookus oli minu jaoks ebaselge. Intervjueeritavate transkriptsioone lugedes kerkis minu jaoks esile vaba aja veetmisega seonduv, millest lähtuvalt sain aru, et töö just sellel teemal kirjutangi. Uurimiskäiku tutvustavas alapeatükis annan ülevaate empiirilise materjali kogumisest, andmete analüüsimisest, ning kuidas lõpptulemusena saadud andmeid oma tööga seostasin.

2.1 Rahvusvahelise projekti lühitutvustus

Erasmus+ Project (2016) programmist rahastatav “Old guys say “yes” to community” on projekt, millega soovitakse saada rohkem infot 60-aastaste ja vanemate meeste koduvälise tegevuse kohta. Projekti eestikeelne nimetus on „Vanemad mehed ütlevad „jah“ kogukonnale“ (lühidalt „Vanad semud“), milles osalevad lisaks Eestile veel ka Sloveenia, Portugal ja Poola. Selleks viiakse igas riigis 60-aastat ja vanemate meestega läbi 100 intervjuud. Lisaks kaasatakse uurimusse ka kohalike omavalitsuste töötajaid ja vabaühenduste esindajaid. Eestis on uuringupiirkonnad Ida-Virumaa ning Võru- ja Valgamaa. Projekti “Vanemad mehed ütlevad “jah” kogukonnale” lõppeesmärk on välja arendada tõenduspõhine koolituskursus kohalikele eestvedajatele ja kohalike omavalitsuse töötajatele, et vältida vigu koduvälise eneseteostuse pakkumisel vanemas eas meestele.

2.2 Uurimismeetod

Töö eesmärgist lähtuvalt kasutan uurimismeetodina kvalitatiivset uurimisviisi. Marshall ja Rossman (2016) kirjutavad, et kvalitatiivne uurimus on oma olemusel pragmaatiline, interpreteeriv ja põhineb inimeste elatud kogemustel. Nad toovad välja, et kvalitatiivne uurimus leiab tavaliselt aset loomulikus keskkonnas ning tugineb meetoditele, mis austavad uuringus osalejaid. Kvalitatiivne uurimus keskendub nende arvates kontekstile ning tõlgendamisele ja on pigem arenev kui kindlalt eelmääratletud uurimus. Sellest tulenevalt saab öelda, et kvalitatiivne uurimus on sotsiaalsete nähtuste uurimiseks laiapõhjaline lähenemisviis. Oma uuringus kasutasin poolstruktureetitud intervjuusid ning kogutud materjali analüüsimisel lähtusin narratiivsest analüüsist.

2.3 Uurimuses osalejate valimine

Eestis uuritakse nimetatud projekti raames vanemaid mehi kokku kolmes piirkonnas: Ida-Virumaal ning Võru- ja Valgamaal. Vastavalt projektile oli valimi kirjeldus järgmine: sihtrühmaks mehed vanuses 60+, pooled nendest passiivsed, pooled aktiivsed, sealhulgas aktiivsetest 1/3 teevad palgatööd, 1/3 on aktiivsed vabaühendustes ja 1/3 on aktiivsed informaaletelt. Juhuse läbi sattus minule Ida-Virumaa piirkond ning viisin selles piirkonnas läbi kaheksa intervjuud vanemaealiste meestega. Oluline on märkida, et intervjuueeritavate klassifitseerimine oli oluline vaid rahvusvahelise projekti eesmärgist tulenevalt, kuid ei olnud oluline minu magistr töö eesmärgist lähtuvalt. Intervjuueeritavate leidmisel palusin abi Ida-Virumaal elaval tuttavatel, kes võttis algselt ise osalejatega ühendust ning edastas seejärel mulle huvitatute kontaktid. Telefonivestlustes tutvustasin osalejatele lähemalt käimasolevat projekti ja enda magistr töö eesmärki. Samuti palusin vestluse lõpus meeste nõusolekut nii projektis kui ka magistr töös osalemiseks. Kõik mehed olid osalemisega nõus ning seejärel leppisime juba täpsemalt kokku kuupäevad ja kellajad, millal intervjuud läbi viia. Samuti sai telefoni teel varasemalt kokku lepitud intervjuude asukoht. Üks mees avaldas soovi intervjuu mujal läbi viia ning palusin selleks taaskord enda tuttava abi, kes aitas mind vastava ruumi leidmisel kohalikus külakeskuses. Ülejäänud meestega viisin intervjuud läbi nende endi kodudes. Läbiviidud intervjuud toimusid kokku kolmel päeval 10.02.2017 ja 18.03-19.03.2017.

2.4 Uurimuse käik

Töö uurimusliku osa viisin läbi 2017. aasta veebruaris ja märtsis. Andmete kogumiseks kasutasin eelnevalt projektipõhiselt valminud poolstruktureeritud intervjuud. Nagu Lepik, Harro-Loit, Kello, Linno, Selg ja Strömpl (2014) kirjutavad, jääb poolstruktureeritud intervjuu oma olemuselt struktureeritud ja struktureerimata intervjuuliigi vahele, sest selle puhul saab kasutada varem koostatud intervjuukava, kuid vajadusel saab selle intervjuu liigi puhul muuta küsimuste järjekorda. See annab intervjuueeritavale võimaluse vabamalt rääkida, kujundades Fraseri (2004) sõnul selleks ka olulise eelduse just narratiivuurimuse läbiviimiseks. Kuna mind uurijana huvitas vanemaealiste meeste kogemus või siis toimumisviis vaba aja tegevuste osas, siis selleks oli hea paluda uuritavatel oma tegevusest rääkida, vastates sellega intervjuus esitatud küsimustele. Poolstruktureeritud küsimustik võimaldas osalejatel kirjeldades ja seletades rääkida, mida nad vaba aja tegevuste osas teevad, mõtlevad või arvavad. Kuidas hindavad pensionile jäämist, võimalusi vaba aja veetmiseks kogukonnas ning kuidas vanemaealised mehed kirjeldavad osalemist koduvälistes vaba aja tegevustes. Pärast intervjuude transkribeerimist ja analüüsimist alustasin narratiivide esitluse kirjapanekut.

2.5 Intervjuude läbiviimine

Kuigi oman varasemat kogemust intervjuude läbiviimisel, tahtsin siiski enne nende toimumist konsulteerida oma juhendaga, et täpsustada üle intervjuu kava ja küsimused. Minu jaoks oli see oluline seetõttu, et mõista üheselt küsimuste sisu (kuna küsimused ei olnud minu koostatud) ja sellest tulenevalt valmistada ennast ette võimalikeks küsimusteks uuritavate poolt, kui neid peaks intervjuu ajal tekkima. Intervjuude läbiviimisel olid kasuks ka eelnevalt läbiloetud artiklid vanemaealiste meeste kogemustest läbi nende kaasatuse kogukonna programmidesse ning vanemaealistest meestest kui õppijatest.

Enne igat intervjuud tutvustasin uurimuses osalejatele isennast ja käimasolevat projekti ning asjaolu, et kasutan neid intervjuusid enda magistritöö tarbeks. Lisasin, et kogu uurimuses osalemine on vabatahtlik ning kui neil tekib soov mitte osaleda või mõnele küsimusele mitte vastata, siis võib sellest julgelt märku anda. Selgitasin, et kasutan lisaks väljaprintitud

intervjuu kavale märkmete tegemiseks ka diktofoni, et kogu vestlus salvestada ja et neid helisalvestisi oleks hiljem võimalik järelkuulata. Vestluse salvestamine on Laheranna (2008) sõnul vajalik nii uurimisküsimuse kui ka uuringu teoreetilise raamistiku seisukohalt. Salvestamine annab hea võimaluse lood uuesti läbi kuulata ja töötada ning kasutada vastavalt eesmärgile oma uurimistöös. Lisaks kõigele eelnevale selgitasin uurimuses osalejatele, et nende konfidentsiaalsus nii projektis kui ka minu magistritöös on tagatud ja pärast magistritöö valmimist ning projekti lõppu andmed kustutatakse.

Küsimustik koosnes 40 küsimusest, kuid kõikidele küsimustele ei pidanud uuritav ilmtingimata vastama, sest nendele vastamine sõltus intervjuueeritava elukäigu faktidest. Küsimustiku alguses tuli intervjuueeritavatel vastata küsimustele, mis sisaldasid sotsiaal-demograafilisi andmeid (sugu, vanus, perekonnaseis, haridus, hõiveseisund, millise eriala/ameti inimeseks end peab, millist tööd teeb/on teinud) ning edaspidi oli küsimustik jagatud kahte suuremasse kategooriasse: üldine informatsioon ja organisatsiooni liikme küsimustik. Esimene kategooria sisaldas üldist informatsiooni, mille alla kuulusid omakorda järgmised teemavaldkonnad nagu elulugu ja isiklik elu, subjektiivne heaolu; kogukond; vanemad inimesed ja vanemad mehed teie kogukonnas. Teine kategooria sisaldas spetsiifilisemat infot kuulumise või osalemise kohta mittetulundusühingutes, organisatsioonides või muudes ühendustes.

Keskmiselt kulus minul ühe intervjuu läbiviimiseks 67 minutit. Kõige pikem intervjuu kestis kokku 118 minutit ja kõige lühem 42 minutit. Intervjuude transkribeerimisega tegelesin eelmise, 2017. aasta aprillikuus. Kõik transkriptsioonid tegin iseseisvalt ning tunniajase intervjuu transkribeerimine võttis minul aega seitse tundi. Minu arvates on väga oluline teha läbiviidud intervjuude transkriptsioonid ise, sest esiteks lihtsustab see transkribeerimise protsessi ning teisalt aitab kaasa intervjuu analüüsimisele ja mõtestamisele. Transkribeerimisel kasutasin järgmist märgistust:

- () paus
- (.) lühike paus
- (...) pikk paus
- (') rõhutatud sõna

/ / analüüsija märkused
intervjueerija jämedas kirjas
intervjueeritav peenes kirjas

Pärast transkribeerimist tegelesin läbiviidud intervjuude esmase kodeerimisega. Esmase intervjuude kodeerimisega tegelesin 2017. aasta septembrikuus ning see oli esiteks vajalik rahvusvahelise projekti nõuetest tulenevalt, kuid teisalt oli see mulle kui uurijale vajalik just eeskätt selleks, et täpsemalt aru saada, missugusele vanemaealiste meestega seotud teemale oma lõputöös keskenduda. Intervjuude esmasel kodeerimisel lähtusin projektipõhistest ette antud koodidest. Keskmiselt kulus mul ühe intervjuu kodeerimiseks 40 minutit. Intervjueeritavate nimed töös on muudetud ning nende pärisnimede asemel kasutasin pseudonüüme.

Lisaks individuaalsetele intervjuudele oli mul võimalus projekti “Vanemad mehed ütlevad “jah” kogukonnale” raames läbi viia fookusgrupi intervjuu Ida-Virumaal 27.09.2017. Fookusgrupi intervjuul osalesid esindajad Omavalitsuste Liidust, Lüganuse vallast, Mäetaguse vallast ja Ida-Viru maavalitsusest. Fookusgrupi läbiviimiseks oli projektipõhiselt välja töötatud küsimustik, mis sisaldas nelja suuremat teemavaldkonda, mille üle asutuste esindajad arutleda ning arvamust avaldada said. Sarnaselt individuaalintervjuudele, salvestasime ka fookusgrupi intervjuu diktofoniga. Eelnevalt küsisime kõikide osalejate nõusolekut, tutvustasime projekti ja milleks kogunenud olime, ning seejärel alustasime vestlusingiga. Lisaks minule ja osalejatele, viibis fookusgrupi arutelu juures ka Tallinna Ülikooli tudeng ning esindaja Eesti Avatud Ühiskonna Instituudist, et aidata teha märkmeid ja vajadusel vestlust juhtida. Antud fookusgrupis osalemine andis mulle kui uurijale laiema vaatenurga vanemate meestega seotud temaatika ja levinud arvamuste kohta ühiskonnas, ning veenis mind asjaolus, et vanemate meeste kogemusi vaba aja sisustamiseks kogukonnas tuleb uurida. Fookusgrupi intervjuud ma käesolevas magistritöös andmetena ei kasuta, küll aga on sellest saadud teadmine mõjutanud minu suhtumist ühiskonnas levinud stereotüüpsetesse arvamustesse vanemaealiste meeste osas. Samuti on mind uurijana mõjutanud teadmine, mille olen saanud vestlustest vanemaealiste meestega.

2.6 Analüüsimeetod

Minu magistritöö ei ole tervikuna narratiivne uurimus, vaid kombinatsioon poolstruktureeritud intervjuu küsimustega kogutud materjalist ja narratiivsest analüüsimeetodist.

Narratiivne lähenemine uurimuses võimaldab uurida ja mõista inimeste individuaalseid kogemusi, mis on ka minu töö eesmärgiks. Fraser'i (2009) kohaselt hõlmab narratiiv lugude jutustamist ning kirjeldust sellest, kuidas üksikisikud mõtestavad oma elusündmusi ja tegevusi. Larsson ja Sjöblom (2009) kirjutavad oma artiklis, et narratiivse meetodi oluline fookus ongi just inimese lugudel ja sellel, et keskenduksime marginaliseerunud gruppidele kuulates nende lugusid. Narratiivne meetod on abiks eeskätt identiteedi, elu lugude ja vähemuse poolt räägitud lugude ning vähemusgruppide lugude uurimisel ühiskonnas. McAlpine (2016) kirjutab oma artiklis, et narratiivi kasutavad uurijad lähtuvad sageli eeldusest, et lugu on üks terviklik üksus, mis annab ülevaate inimeste kogemustest. Halberstam (2005) ja Riessman (2002), Larsson ja Sjöblom (2009) kaudu, kirjeldavad narratiivset meetodit kui üht teraapia vormi, aidates inimestel mõtestada elu jooksul läbitud ja kogetud elusündmusi, et paremini toime tulla hetkeolukordadega teatud perioodil. McAlpine (2016) arvates on narratiivides ühendatud mitu olulist elementi, et moodustada sidus lugu: ajalikkuse element, sotsiaalne kontekst, komplitseerivad sündumused ja hinnangut sisaldav järeldus. Elliott (2005) arvab, et narratiivse uurimuse juures on kõige olulisem, et jutustaja on loo aktiivne osaline ja mitte kõrvalseisja.

Squire (2008) kirjutab, et narratiiv on teatud määral loomult sotsiaalne kuna selleks kasutatakse keele sotsiaalset keskkonda, mis omakorda on konstrueeritud sotsiaalsete subjektide poolt. Samas jääb narratiiv selle traditsiooni kohaselt inimeste subjektiivseks loominguks. Kogemustepõhine narratiivne lähenemine juba oma olemuselt eeldab, et inimesed valivad vastavalt oma kogemustele neid käitumisviise, millel on teatav ühtsus ja mõju. Phoenix (2008) lisab, et tänapäeval paljud narratiivide analüüsijad keskenduvad erinevatele elementidele ning analüüsida võidakse kas teemade, episoodide või nimetatud elementide kombinatsiooni kaupa. Ta jätkab kirjutades, et narratiivis leiduvad *väikesed lood*, mida räägitakse näiteks igapäevaselt üksteisega juhuslikult kokku põrgates. *Väikese loo*

lähenemine võimaldab tähelepanu tõmmata nendele alaesindatud narratiivsetele tegevustele nagu käismasolevad sündmused, tuleviku või hüpoteetilised sündmused, jagatud sündmused jne. Analüüsija jaoks on oluline märgata, mida jutustaja narratiivis räägib ja kuidas ta räägib.

Linno ja Strömpl (2012) selgitavad, et narratiiv on väga mitmetähenduslik mõiste, millel on erinevaid definitsioone. Üldises plaanis võib narratiivi pidada teoseks, mis võib võtta mitmeid vorme, kuid mille eesmärgiks on jutustada lugu. Labov ja Waletzky (1967/2003) kirjeldavad, et mõned autorid peavad narratiiviks vaid selliseid jutustusi, kus esitatakse minevikusündmusi, Squire (2008) kirjutab, et teiste jaoks on narratiiv oma sisemaailma kogemustest (Labov ja Waletzky 1967/2003, Squire, 2008, Linno ja Strömpl, 2012: 49 kaudu). Minu töös on meeste intervjuudest konstrueeritud narratiivid just pigem osalejate sisemaailma *väikese loo* kogemused ühe valdkonna raames. Oluline narratiivi puhul on see, et need on individuaalsed ja väljendavad sündmuste või kogemuste tähendusi selle jaoks, kes seda rääkis.

Uurides erinevate narratiivsete analüüsimeetodite kohta materjali, otsustasin, et kasutasin oma töös intervjuude narratiivseks analüüsimiseks Schütze meetodit, sest tulenevalt meetodi etapilisusest, sobitus see kõige paremini minu töö eesmärgiga. Sellest meetodist lähtuvalt tuleb uuritavate lugudest leida trajektoore ehk loo järgnevusi, et oleks selge, kus on loo algus, keskosa ja lõpp. Lähtuvalt elukaare perspektiivist, on oluline vaba aja tegevuste osas vaadelda samuti osalejate trajektoore selles valdkonnas. Nii Schütze meetod kui ka elukaare perspektiiv rõhutavad uuritavate isiklikku kogemust läbi pikema ajaperioodi, mis on võimaldanud inimesel kujundada arvamust iseendast ja sellest, kuidas ta suhestub teatud teemadega. Nagu ka Settersten (2003) rõhutas oma raamatus vaba aja tegevuste uurimise osas, et mitte uurija ei defineeri vaba aja tegevusi, vaid seda teevad osalejad ehk uuritavad. Narratiivse analüüsi puhul on samuti oluline uuritava enda tõlgendus ja kogemus uuritava teema kontekstis. Sellest lähtuvalt on töö eesmärk sobivuses analüüsimeetodiga. Fraser (2004) mainib, et üldiselt kasutatakse narratiivse analüüsi meetodit väiksema arvu uuritavate puhul, mis minu poolt läbiviidud intervjuude hulka arvestades on sobilik. Laherand (2008) kirjeldab, et Schütze meetodi järgi tuleb esmalt läbi teha detailne transkribeerimine, seejärel leida intervjuudest üles narratiivsed ja mittenarratiivsed lõigud, mille tulemusena tekivad intervjuudest narratiivid, mis tuleb vastavalt sündmustele järgnevasse seada ehk leida sündmuste trajektoor.

Minu analüüsi puhul on sündmusteks pensionile jäämine ja vaba aja veetmise võimalused kogukonnas. Edasi tuleb töötada mittenarratiivsete ehk kirjeldavate ja argumenteerivate tekstiosade analüüsiga. See annab võimaluse paremini mõista kuidas inimesed mingeid sündmusi kogesid, missugused väärtused ja arvamused sellega seoses neil tekkisid ning saab otsustada, kas teatud sündmus oli intervjuueeritava jaoks midagi uut või oli see tavapärane. Eelviimases etapis toimub kõikide intervjuueeritavate lugude võrdlemine. Meetodi päris viimases etapis võrreldakse äärmuslikke lugusid ning lood asetatakse töö konteksti ja tuvastatakse sarnasusi. See protsess võimaldab välja selgitada kollektiivseid trajektoore ehk kas intervjuueeritavatel on sarnase ülesehitusega lood või on need täiesti erinevad. Analüüsimisel kasutasingi vastavaid juhtnööre – esiteks transkribeerisin kõik intervjuud, seejärel eraldasın tekstist tegevusepõhise narratiivi ja kirjeldava narratiivi. Seejärel võrdlesın narratiivseid ja mitte narratiivseid tekstiosi ühe intervjuu raames, et paremini aru saada, mida mehed tegid ja kuidas nad teatud sündmuse puhul end tunda võisid. Selle tulemusena sain individuaalsed narratiivide trajektoorid ning nende kõrvale asetasin mittenarratiivsed intervjuu osad, et paremini mõista tervet lugu. Lõpuks asetasingi kõik individuaalsed narratiivid enda töö konteksti. Meeste lood olid sarnase ülesehitusega ning lugudes kerkisid esile ühesugused teemad nagu pensionile jäämine, sõbrad, missugused mehed nad enda arvates on ning milliseid takistusi vaba aja tegevustes osalemiseks nad endi hinnangul näevad. Baker (2006) kirjutab, et narratiivis on võimalik tegeleda samaaegselt nii individuaalse tekstiga kui ka laiema narratiivide kogumikuga, mille sees on individuaalne lugu tekkinud. Individuaalsete trajektooride paremaks väljatoomiseks kasutasın lugude esitamisel *in vivo* (võimalikult tekstilähedane sõnastus) koode ning individuaalsete ja kollektiivsete trajektooride väljatoomisel moodustasin narratiividest tulenevalt kolm suuremat teemavaldkonda nagu pensionile jäämine, osalemine vaba aja tegevustes ning takistused osalemaks vaba aja tegevustes. Fraseri (2004) sõnul on olemas rida analüüsimeetodeid ja soovitusi, kuidas narratiive analüüsida, kuid vaatamata nende mitmekesisusele on analüüsimine ikkagi väga loominguline tegevus. Kõikide intervjuude traskriptsioonide analüüsimisega tegelesın käesoleva aasta märtsikuus.

3 LUGUDE ESITLUSED

Käesolevas peatükis esitlen uuritavate intervjuudest esile tulnud narratiive. Töö eesmärgist lähtuvalt, milleks on luua uusi teadmisi vanemaealiste meeste kogemustest vaba aja sisustamiseks kogukonnas, püstitasin uurimisküsimused. Sellest omakorda hakkasin enda poolt meestega läbiviidud intervjuude transkriptsioonidest otsima narratiive, mis oleks vastavuses minu töö eesmärgi ja uurimisküsimustega. Samuti lähtusin narratiivide leidmisel teoreetilisest kirjandulikust taustast ja varasematest välismaistest vanemaealiste meeste osas läbiviidud uuringutest. Teemad, mis allpool esitatud lugudes üles kerkisid, on esitatud sellises järjestuses nagu intervjueeritavad nendest rääkisid. Kuigi trajektoor oli neil sama, st pensionile jäämine, suhtlemine sõprade ja tuttavatega, vaba aja tegevused ning sellega seotud takistused, siis aeg-ajalt olid teemad omavahel läbisegi põimunud ning näiteks vaba aja teema jooksis paralleelselt sõprade teemaga ja pensionile jäämise loos oli juttu hobidest, millega tegeletakse ka nüüd. Lugude esitamisel kasutan tsitaate, et paremini esile tuua meeste isiklikku kogemust ja arvamust ning teemade kokkuvõtmisel kasutasin *in vivo* koode, et teemalõigu nimetamisel kasutada võimalikult teksilähedast sõnastust.

3.1 Kalevi lugu

Pensioniealisena raha tõttu tööl

Kalev jutustas pikalt kuidas kulges tema pensionile jäämine. Ta rääkis, et pensionär on ta juba üheksa aastat, aga päris töölt ära oli ta intervjueerimise hetkeks olnud aasta. Seega ta oli juba soodustingimustel vanaduspensionil, kuid töötas veel mitmeid aastaid edasi. Kalev rääkis, et põhilise osa enda tööelust tegeles ta metsatöoga ning ameteid oli tal raietöölisest kuni metsaülemeni.

/...Ma metsamehe ametiga teenisin (), ma metsameister olin ja raietööd tegin parajasti ja need segased ajad tulid, metsapunkti juhataja koht kadus ära üldse, metsamajandki kadus ära.../

Kalev nimetas enda pensionile jäämise protsessi huvitavaks, sest samal ajal kui ta jäi soodustingimustel vanaduspensionile, sai ta ka uuesti tööle. Kalev oli soodustingimustel vanaduspensionile jäämisele eelnevalt töötanud. Kuid Kalevil juhtus uuesti tööle saades õnnetus, mille tagajärjelt vigastas ta oma õlga, ning mis vajab operatsiooni. Pärast operatsiooni muutus Kalevi tervislik seisund veelgi raskemaks võrreldes operatsioonile eelnenud ajaga.

/...Kuna eile sai kaks aastat, kui mul oli töö juures, ma kukusin rängalt õla peale ja eks ta oli mul metsatööl ka juba varem saanud vigastada ja kaks aastat tagasi oli siis õlaoperatsioon ja seal mulle poogiti külge see bakter stafülokokk epidermises ja ma olin päris mineku ääre peal, aga siis sain siin ühe tuttava tohtri abiga tilgutite alla ja siis nii öelda toodi tagasi.../

Pärast neid raskeid sündmusi oli Kalev pikka aega töövõimetuslehel ja käis füsioterapeudi juures võimlemas, et oma kätt uuesti liikuma saada. See õnnestuski sellisel tasemel, et Kalev läks veel uuesti umbes aastaks tööle.

/...Nii, et ma siis veel töötasin oktoobri, novembri kuust kuni siis möödunud aasta 8nda aprillini.../

Kalevi peamine töö käimise põhjus pensionärina oli raha. Ta rääkis, et hoolimata kõlavatest tiitlitest, mida teatud ametikohad talle omistasid, ei võimaldanud need head pensionit saada, sest raha maksti ka mustalt kätte. Kuid hoolimata sellest ei ole Kalev kibestunud ega süüdistada ennast või teisi ning lisab eestlaslikult, et pole mõtet tuuleveskitega võidelda. Veelgi enam, ta mõistab inimesi, kes haaravad ükskõik missugusest õlekõrrest kinni, et oleks olemas töö ja sissetulek. Pensioline jäämist ei pidanud Kalev enda jaoks raskeks, vaid nimetas seda loomulikuks protsessiks.

/...Nii et, pension on, nii nagu ta on () ma olen sellega rahul, mis siin ikka teha.../

Meessõbrad ja endised töökaaslased

Kalev meenutas, et omal ajal polnud tema sõpruskond just kõige eeskujulikum. Ta tunnistas, et vahel läks ka tema alkoholiga liiale, aga samas ei vaeva ta ennast olnu pärast. Ta tõi välja,

et nii mõnedki tuttavad on talle öelnud, et temal on vedanud, et sellest jamast eluga pääses, sest paljud Kalevi endised töökaaslased ja head tuttavad on läinud alkoholi liigtarbimise tõttu manala teed. Kalevi sõnul on praegu ümbruskonnas neli perekonda, kellega vastastikku läbi käiakse ja suheldakse. Kalev rääkis, et hoolimata terviseprobleemidest, mis tal elus ette on tulnud, ei ole nad abikaasaga ühtegi pidu vahele jätnud, mis kogukonnas korraldatud on, või kus tantsida on saanud.

/...Et siis muidugi on meil oma sõpruskond, kellega me siin nendel pidudel käime koos ja vastastikku käime sünnipäevadel, raudselt, nii perekonniti.../

Lisaks nendele neljale perekonnale tõi Kalev välja üksikuid inimesi, kellega tema suhtleb ning teatas positiivsel ja rõõmsal toonil, et nii üksikud inimesed nad ei ole.

/...Minul on meessõbrad ja minul on siis omad endised töökaaslased ja muidu head tuttavad, kellega ka ikka saame kokku ja räägime .../

Metsa- ja tantsumees

Kalevi peamine vaba aja tegevus on seotud metsaga. Ta nimetas ennast loodusmeheks, tuues välja asjaolu, et tema on üks nendest, kes ka puudega suhtleb. Kalev ütles, et kõik, mis tema metsast välja toob, selle ta ka mingisugusel moel realiseerib. Kuna Kalev elab maamajas, siis hoonete kordategemisele kulub ka omajagu aega.

/...() No peamine vaba aja tegevus ongi mul ikka seotud metsaga, sest ma olen metsast varunud väga palju igasugust huvitavat, igasugust huvitavat puitu, kõverikud ja jah, nii ongi ja teine minu, või mitmes ta ei ole iganes, nõrkus on muidugi kivid, neid on mul siin nii hulga kokku tassitud igale poole.../

Kuna loodusega seonduv on Kalevile südamelähedane teema olnud kogu elu, siis sellest tulenevalt on ta ka koos abikaasaga üle-eestilise Looduskaitse Seltsi liige.

/...Me oleme Looduskaitse Seltsi liikmed, mõlemad abikaasaga. Püüame käia kõikidel üritustel, muidugi jäävad ka vahele, on teatud põhjused, aga me püüame ikkagi osaleda võimalikult palju () ja loomulikult meie loodusmaja me külastame, kui on üritused.../

Kalevi intervjuust tuli välja, et lisaks loodusele on tantsimine tema üks huvialadest ning ta meenutas, et kui nad naisega seitsmekümnendal aastal kõne alla olevasse piirkonda elama asusid, siis pidid nad väga pikalt ootama, enne kui said rahvamajja peole. Ja peole ei saanud nad tol ajal seetõttu, et polnud kohti. Kalev meenutaski, et lõpuks nad pääsesid peole seetõttu, et keegi eakuse pärast jättis peole minemata ja neil avanes siis võimalus osaleda. Kuid praegu on tema sõnul hoopis teised ajad. Kui rahvamajas on peod, siis nemad on abikaasaga alguses ainuke paar ning hiljem lisandub veel kaks või healjuhul kolm paari.

/...Me rahvamaja poolt omame kuldkaarti, see tähendab seda, et meile on peod tasuta /naerab/.../

Rahaprobleemist passiivsuseni

Kalevi nägemus sellest, miks vanemaealised mehed ei osale kogukonna vaba aja tegevustes, on mitmekülgne. Ta toob välja ühe põhjusena passiivsuse.

/...Rahvas on passiivne, ei käi. Tähendab jah, see paraku, on küll paraku, et väga vähe osaletakse, väga tagasihoidlikult nendel pidudel (.) käiakse väga tagasihoidlikult.../

Passiivsusele lisab ta terviseprobleemide olemasolu sest tema nägemuse kohaselt juba noorematel inimestel esineb neid. Lisaks tervisele toob ta välja tööpuuduse, mille tagajärjel on tema sõnul palju mehi liigselt alkoholi hakanud tarbima ning oma elutee lõpetanud.

/...Aga kahte asja ma näen siin, et tervist ja tööd ei ole. Seda meil napib siinsel rahval küll, sest et terviseprobleeme ikka väga, väga sageli tuleb ette, oma enda tutvusringkonnas siin näed kuidas, kellel kuidas, veel suht nooremapoolsed inimesed kuidas ikkagi juhtub.../

Kalevi arvates võib vanemaealiste meeste osalemist takistada ka väike pension, sest kui pidu ongi, siis tuleb sinna pilet osta ja kui on laudadega pidu, siis ka lauale üht-teist vaadata. Paljud elavad korteris ning olenevalt pensioni suuruselt ja terviseprobleemidest ei pruugigi inimesele pensionist suurt midagi kätte jääda ja seetõttu otsustavadki inimesed peole mitte minna.

/...Ja muidugi võibolla ka see, et ikkagi, et sinna on see pilet, mis on meile küll tasuta, aga sinna on pilet ja sinna tuleb ikka võtta, sest noh laudadega on ju pidu. Eks see on see rahalised probleemid ka, et ei võimalda lihtsalt, paljudel ilmselt ei võimalda jah.../

Viimase põhjusena tõi Kalev välja kodudes olevad arvutid. Tema arvates on see üks suur ajaröövel, mis takistab inimestel kodudest välja tulemast. Rohkem tundist Kalev muret lastelaste pärast, sest tema hinnangul veedavad lapsed arvutis rohkem aega kui vanemad inimesed. Ta väljendas arvamust, et ta enda pärast ei muretse, kuid mis peaks ikkagi saama siis, kui kõik läheb nii, et enam ei olegi inimesel varsti midagi tarvis teha.

/...No ma arvan, et siin on ikkagi mitu põhjust, üks põhjus on kindlasti see, mida väga paljudel kodus on, aga meil veel ei ole, on arvuti.../

3.2 Mardi lugu

Raske füüsiline töö

Mart meenutas, et see töö, mida ta tegi, oli rasket füüsilist laadi ning sellest tulenevalt hakkas see juba tema kehale mõjuma ja ilmnesisid teatud terviseprobleemid.

/...Pensionile jäämine kulges nõnda (^), et peale pensionile (.), pensioni aja täitumist ma ikka töötasin veel veidi aega edasi, aga kuna tegemist oli küllaltki (^) raske (^) füüsilise tööga ja mul küll liigesed on siit ja sealt ja radikuliidid käinud ikka pikka aega juba, siis ma muidugi rohkem edasi ei teinud.../

Mart ütles, et mingit masendust või raskust tal seoses pensionile jäämisega küll ei olnud. Tema sõnul on tööd tehtud küllaga ning et inimene peab endale ikka aru andma, millal on aega ka töö tegemine lõpetada.

/...Seega, noh (') minul oli kuuskend kolm see vanus tookord täpselt, kas ma siis ikka olin juba kuuskend viis juba täis, nii et paar aastat ma siis ikka veel tegin ja siis ütlesin, et aitab ja nii ongi.../

Abikaasa kui sõbranna

Sõprusest rääkides jäi Mart napolisõnaliseks, mainides pigem üldiselt eestlase kui inimese olemusest omaette nohistava inimesena. Tema arvates on eestlased pigem üksi tegutsevad, kes näiteks ei võta malelauda kaenla alla ja ei lähe naabri juurde.

/...No sünnipäevi jah pidasime küll, siin ühed naabrid meil on, käisime ikka vastastikku sünnipäeval küll, see on tõsi, aga noh see on ka kõik.../

Intervjuu ajal hõikas Mart kõõgis askeldavale abikaasale, et kas naine teab, kes on tema sõbrad, mille peale naine vastas, et tema pole mehe sõpru näinud. Küll aga nimetas Mart, et tema sõbranna ongi tema abikaasa.

/...Sõpru kui selliseid enam seda kui mida nüüd tõesti sõbraks nimetada (.) nagu ei ole. Ma ei saagi öelda, et mul on kusagil sõbrad, et me käime miskil seal ma ei tea mida tegemas nüüd, et kalal või jahil noh, ega needki pruugi sõbrad seepärast olla.../

Soov veel midagi teha

Mardi vestlusest tuli välja, et oma vaba aega sisustab ta põhiliselt koduga seonduvalt. Tal on kodu juures aed, mis pakub tema sõnul head ajaviidet. Suviti meeldib Mardile metsas käia ning vanematelt päritud kodutalu on suviseks vaba aja veetmise kohaks.

/...Suvi tuleb, kolame metsades ringi, käime siin ja seal, mul on see oma kodutalu ka veel alles, siit viisteist kilomeetrit tuleb see ära, noh käime säääl, teeme üht-teist.../

Mart tunnistas, et ta on juba oma loomult pigem rahulik kui rahmeldav inimene, ning ta eelistabki kodust eluviisi. Ta ei otsi, ega ole kunagi otsinud kärarikkaid seltskondi ja kohti. Mart eelistab olla koos iseendaga ning see on tema sõnul väga oluline. Mart meenutas vestluse käigus, et kunagi tegeles ta tõstesportiga, sealt ka teatud terviseprobleemid alguse said. Ta rääkis, et kahjuks on sport tema jaoks jäänud jalutuskäikude tasemele, kuid hinges ta veel teeks sporti ja oleks eestvedaja.

/...Mingisuguses taatide klubis ma ei käi, sporti ka kahjuks enam ei tee, kuigi ma hinges teeksin veel küll ja küll. () Ma ei tea, trenžööri peal jah, vahel ma lähen sinna ülesse lasen seal pool tundi.../

Mugavad mehed

Mart kirjeldas, et see kogukond, kus tema elab, on vanaks jäänuks. Tema sõnade kohaselt on naised aktiivsemad kui mehed ja et mehed ilmselt vajavad eestvedajat, kelleks võiks olla ka naisterahvas. Tema arvates on mehed oma loomult mugavad. Ta lisas, et ta arvab, et naised on antud kogukonnas paremal positsioonil vaba aja veetmise võimaluste osas. Mart tõi välja, et pensionäridele ei ole midagi muud peale naiste klubi ning ta ei tea, kes sinna kokku käivad. Teisalt tõdes Mart, et muidugi on mehi, kes ka käivad näiteks kontsertidel või teatris. Need, kes käivad, on ikka ühed ja samad.

/...Ja nad on pigem passiivsed kui aktiivsed. Mehed on ikka mehed, nemad tahavad niimoodi.../

3.3 Lembitu lugu

Sujuv pensionile jäämine

Lembitu loost selgub, et ta töötas nii treeneri, kehalise kasvatuse õpetaja kui ka tõlgina. Lembit rääkis väga soravalt ja ilmekalt sellest, miks ta 60-aastasena koolist töölt ära tuli ja rõhutas, et sisuliselt oli selleks põhjuseks inimesetavheline erimeelsus.

/...Noh kui ma sain kuuskümmend ma läksin sinna rootslaste juurde tõlgiks, kui ma koolist ära tulin ja koolist ära tulin ma mitte sellepärast, et ma poleks hakkama saanud, aga sellepärast et sinna tuli üks noor direktor, kes oli ka kehalise kasvatuse haridusega ja võttis mul kõige tugevamad klassid käest ära.../

Kuid sellest hoolimata ei jäänud Lembit koduseks, vaid liikus edasi tõlgi ameti peale, mida oli talle ka varem pakutud. Ta rääkis, et tegelikult tal tõlgi kutset ei olnud, kuid kuna tal olid tutvused Rootsi firmas ja ta oskas nii eesti kui ka vene keelt, siis selle töö ta ka sai. Ta meenutab, et lisaks õppis ta juurde veel inglise keelt. Pensionile jäämine kulges Lembitul seega järk-järgult ja mingeid raskusi see talle tema sõnul ei valmistanud.

/...Novot, siis ma läksingi rootslaste juurde ja töötasin seal 12 aastat ja siis läksin pensile. Aga see 12 aastat, viimased aastad, oli juba kergem selline, et ta ei olnud tunnistundi, vaid ta oli selline vastavalt vajadusele, päeval ei käinud üldse ja.../

Vähe lähedasi suhteid

Lembit kirjeldas iseenast kui mitte väga emotsionaalset ja tundelist inimest. Pigem nimetas ta ennast ratsionaalseks ja kalkuleerivaks. Lähematest sõpradest nimetas ta üht endavanust meest, kes töötas samuti koolis, kuid kes hiljaaegu suri. Kõige rohkem rõhutas praeguste sõpradena Lembit lauatenise treeningus käivad mehi. Ta tunnistas, et häid, lähedasi suhteid on vähe, aga need, mis on, on kindlad.

/...Noh üks sõpruskond on need lauatenise mehed, kellega ma käin trennis ja võistlustel ja aga selliseid lähedasi sõpru () noh nemad on kõik juba Peetruse juures.../

Jutuga edasi liikudes mainis Lembit veel üht endist töökaaslast, kelle perekonnaga ta suhtleb. Lembitul oli nendega välja kujunenud traditsioon, et kui pererahvas kuhugi pikemaks ajaks puhkama sõidab, siis tema läheb maja valvama.

/...Töökaaslane, kunagi saksa keele õpetaja, neil on siis maja seal, kui nemad käisid siis pikemal reisil või sanatooriumis, siis meie käisime maja hoidmas, aga viimasel ajal käin mina seda maja üksi hoidmas.../

Pensinärist aktivist

Lembit alustas vaba aja sisutamise loo rääkimist üsna tagasihoidlikult, öeldes, et peale lauatenise ta midagi muud suurt ei teegi. Samas tuleb Lembitu loost välja oluline kogemus sellest, kuivõrd oluline on inimesele suhtlus, kooskäimine ja ühtekuuluvustunne.

/...Ega ma muud ei tee kui käin lauatenist mängimas. /naerab/ See on nagu kõik. () Kolm, neli korda nädalas kõksin ja käin siin võistlustel ka niimoodi, veteranide võistlusel ja niimoodi () Kui mul seda lauatenist ei oleks, no pool elu oleks nagu tühi. Kui ma nüüd neli korda nädalas lähen, teen trenni, pärast seda läheme käime dušhi all, vahest ajame ka niisama juttu, noh üksteise tähtpäevi tähistame.../

Vestluse edenedes selgus asjaolu, et peale lauatenise on veel mitmeidki teisi viise kuidas Lembit oma vaba aega sisustab.

/...Ma mängin peale lauatenise ka veel petanki ja selles mängus omal ajal päris palju käis noori inimesi, viimasel ajal on natukene vähemaks jäänud ja ma ise ka enam eriti agaralt petankis ei käi, aga suviti ikka ja talvel ka mõned võistlused käin.../

Lembit meenutas aega kui tema naine veel elas ja käis rahvatantu tantsimas ning teiste meestega koos tehti tantsugrupile fännklubi. Lembitu jutust sain aru, et fännklubi käib siiani kaks, kolm korda aastas koos ja neil on alati mõnus koosolemine. Ta rääkis, et iga aasta toimub konverents ja üks selle fännklubi paar on korraldaja. Neil on olemas fännide lipp ja see tõmmatakse ülesse, kaetakse laud ja korraldatakse mäng. Aetakse ka niisama juttu ning president teeb ettekande.

/...Mul abikaasa käis rahvatantsus ja seal memmede rühmas ja nende meestega me tegime niukese klubi nagu fännklubi nagu Vendra Vännid (nimi muudetud).../

Abikaasaga seoses meenutab Lembit veel pensionäride ühendust, kus ta on tänase päevani tegutsev, kuid ainuke ülesanne, mille on ta selles ühenduses enda peale võtnud ja jätnud, on sünnipäevaõnnitluste saatmine.

/...Siin on olemas üks pensionäride ühendus, minu abikaasa oli seal sekretär ja mina siis tegin seal arvutiga asju, saatsin näiteks raadiosse sünnipäevaõnnitlusi ja tegin muid asju, nii et selliseks pensionäride aktivistiks võib mind nimetada küll.../

Vestluse käigus selgub, et Lembit on aktiivne Facebooki kasutaja ja suhtleb just interneti vahendusel tihedalt oma laste, lastelaste ja endiste õpilastega. Lembitu jutu kohaselt on ta aktiivne Facebooki kasutaja, kuid lisab, et paljud tahavad tema sõbraks hakata, aga tema kõiki sõbrakutseid vastu ei võta, sest muidu saab inimesi liiga palju. Vaba aega sisustab Lembit lisaks kõigele veel televiisori vaatamisega.

/...Noh muidu internetis kolan, telekat vaatan palju.../

Leiab ise tegevust

Lembit nimetas ennast realistiks ja optimistiks ning avaldas arvamust, et igaüks, nii meesterahvas kui ka naisterahvas, misiganes vanuses, leiab endale ise tegevust kui ta seda tahab. Intervjuus mainis Lembit ennast kui mittenorutajat, kes endale alati tegevust leiab ja ütles ka meievahelises vestluses, et temal on tihtilugu tunne, et tal pole piisavalt aega, et kõikide huvitavate asjadega tegeleda.

/... () Probleeme ei ole, mina leian iseendale tegevust, minul igav ei ole kunagi, ütlen lastelastele ka, kes ikka ühtepuhku kipuvad ütlema igav, ja ma ütlen, et ainult igaval inimesel on igav.../

3.4 Priidu lugu

Oskus lõpetada

Priit rääkis, et töötas enne pensionile minekut kehalise kasvatuse õpetajana, kuid sellele eelnevalt on pidanud elus väga erinevaid ameteid. Töötanud kaevanduses, raudtee brigaadis, betoonitehases, metsanduses jne. Vanduspensioniea saabumisega Priit kohe töölt ära ei läinud, vaid hakkas uuesti treeneriks, sest koolis oli ta väikese koormusega tööl. Sedasi suurendas Priit ka oma sissetulekut ning koos pensioniga tuli tema sõnul normaalne summa kokku.

/...Minu jaoks see ei olnud mingi probleem. Ma läksin kohe edasi ..., treeneriks (.) ja ei olnud mingit, ega erilist rõõmu ega midagi.../

Pensionile jäämise juures pidas Priit oluliseks inimese enda oskust õigel ajal lõpetada. Tema sõnul peab oskama arvestada oma võimete, vanuse ja kõigega. Kuna Priit oli koolis kehalise kasvatuse õpetaja, siis tema arvates ei olnud enam vanemal mehel sobilik noortele seda tundi anda.

/...Kus on noored inimesed ja sina vana tarikas hakkad seal eriti kehalises kasvatuses. Eesti keelt või midagi muud sa võid õpetada eksole.../

Kõige paremad inimesed

Priidu esimene mõte sõpruse ja sõprade kohta on seotud tema lemmikspordiala ehk poksiga. Ta nimetas selle aja treeningkaaslasi kõige paremateks inimesteks ja kõige paremateks sõpradeks. Kogu tema lugupidamine kuulub selle aja inimestele, kellega tal oli au koos treenida ja võistlustel käia. Priidu jutust jäi kõlama mõte, et need on automaatselt intelligentsed ja arusaajad inimesed.

/...No ma arvan, et () no vaadake, poks on nisukene ala, et kõik seda ei oska, aga need on kõige paremad sõbrad. Isegi need, keda sa oled võitnud, kõik on sõbrad ja saame nii suurepäraselt läbi.../

Priit püüab intervjuu ajal meenutada oma sõpru, kuid samal ajal vaikselt muiates ütleb, et kokku saadakse vaid matustel ja et ring hakkab koomale tõmbuma.

/...Need olid nooruse ajal, aga praegu on neid jäänud nii väheks. Ma naeran, et ei ole enam kellega viina võtta.../

Sõpradeks nimetas Priit ka oma endisi õpilasi, sest nii mõnegagi on jätkuvalt head ja soojad suhted kuni praeguseni.

/...Need on minu õpilased põhiliselt, neid on palju.../

Uued ja vanad kohustused/tegevused

Vestlusest Priiduga selgus, et ta on lesk ning sellest tulenevalt on kõik koduga seotud toimingud vaid tema teha. Priit tunnistas, et alles nüüd ta saab aru, kui palju toimetusi oli naise teha ja et nüüd peab ta kõiki neid asju üksi tegema. Sellest tulenevalt ei osanudki Priit esiteks vaba aja tegevuste kohta midagi muud välja tuua, vaid ütles, et tal polegi sellist aega.

/(...) Ei ole noh. Seda aega ei ole ... ma ei tea kus need vanainimesed kõik kokku käivad, ma ei ole nii vana veel /naerab/.../

Kuid pärast natukest süvenemist ta siiski lisas, et talle meeldib lugeda ja televiisorit vaadata, kuid arvutit ja internetühendust tal pole. Priit rõhutas, et temal pole arvutit vaja ja et ta põhimõtteliselt seda endale ei osta.

/...Ajalehest, loen "Põhjarannikut", siis sa tead mis su ümber juhtub. Siis ma võtan, no peaaegu iga päev, võtan "Õhtulehe", et laiemalt teada, mis toimub eksole. Ja siis muidugi telekast need "Seitsmesed uudised", siis vaatad vene uudiseid, viid paralleele.../

Priit on sisuliselt terve oma elu olnud seotud poksiga ning toobki välja, et kunagi ammu sai tehtud poksiklubi ning ta on endiselt sellega seotud. Ta käib erinevatel võitlustel kohtunikuks ning korraldas mõned aastad tagasi ka poksijate kokkutulekut.

/...Meil on poksijate kokkutulek. Poksiklubis „Poks“ (nimi muudetud) olen. No kuidas öelda, seal palju asju käib läbi minu, allkirja õigus mul on /naerab/... ”

Priit lisas, et üks lastest elab tema lähedal ning käib vahetustega töö. Kui saabub töö viibimise periood, siis Priit käib pojale nõ majahoidjaks ja tegutseb seal sel ajal kui poeg on pikemalt töö.

/...Ei noh ütleme, vanem poiss kui läheb piiri peale ära nädalaks, siis ma pean koeral tal toitu keetma, kaks korda päevas väljas käima, siis ahjud kütan, ahjud hoian soojas ja siis ringi heegeldan seal ringi ka, et siis ei oleks seal tolgendajaid.../

Terviseprobleemid ja vabatahtlikkus

Takistusena tõi Priit oma intervjuus välja meestel esinevad terviseprobleemid. Paljud temavanaselised mehed on tema hinnangul puudega. Sealjuures lisas ta, et selle kogukonna meeste keskmine eluiga on väga madal, kuskil 60ne eluaasta ringis, kui sedagi.

/...Optimiste mehi peaaegu ei ole, eksole, neid on vähe. Nad on põhiliselt invaliidid.../

Edasi liikus Priidu jutt naistele ning ta tõi välja, et tema arvates on naised rohkem ühiskonna elus esindatud kui mehed. Ta rääkis loo kuidas ta oma naisel spetsiaalselt keelas autolubasid tegemast, sest tänu sellele on Priit kauem säilinud. Ja säilinud just seetõttu, et kui oligi vaja kuhugi sõita, siis pidi just tema sõitma ja ei saanud alkoholi tarbida. Samas ei rääkinud Priit sellest negatiivselt, vaid tõdes lihtsalt fakti, et ajad on muutunud.

/...Naised kamandavad igal pool. Viimasel ajal küll ja minu nooruse ajal ei näinud neid autorooliski. Nüüd sa ainult naisi näedki.../

Priit jutustas edasi enda spordialast ja seostas seda tahtega midagi teha, sooviga aidata kaasa millegi edenemisele ja mõttega teha vabatahtlikku tööd, sest tema arvates tehakse praegu kõike vaid raha eest. Ta meenutas, et ligikaudu 12 aastat tegeles ta poksiga kõrgemal tasemel

ja ei saanud selle eest mitte midagi. Kui siis midagi ka anti, olid selleks toidutalongid või muu taoline ja keegi kunagi ei mõelnudki, et kellelegi poksimise eest raha makstakse.

/...Ma ütlen, et tegelikult kõige suurem vaenlane siin elus on raha, see rikub pool rahvast ära (...)/

Ta tõi välja, et väga palju on abi sellest, kui näiteks pensionil olevad, töökohustustest vabad vabad inimesed, löövad vabatahtlikult kaasa teatud tegevustes, kasvõi pokisklubi tegemistes.

/...Ja palju lihtsam on kui nii öelda vaba inimene aitab sel teemal.../

Lõpuks, kuigi ka intervjuu alguses, ütles Priit, et igal inimesel läheb elus omamoodi, siis seda väljendas ta ka vestluse lõpus. Ta väljendas arvamust, et igaüks võib leida endale igas vanuses tegevust, see nõuab vaid tahet ja ei midagi muud.

/...Tegelikult igal inimesel on oma suund elus ja nad elavad täpselt nii nagu nad on tahtnud ja mis elu annab.../

3.5 Raido lugu

Kiirelt pensioniikka

Raido alustas oma juttu sellega, et neil on perefirma ja otseselt ta veel pensioline jäänud polegi. Raido ütles, et tema küll pole see suur tegija vaid esialgne initsiaator, aga nüüd ta siis osaleb asja juures ka.

/...Meil on perefirma ja niikaua kui me jõuame, siis nii kaua me tuksume. Töö vajab tegemist.../

Raido meenutas oma noorusaja esimesi mõtteid seoses pensioniga ja tõdes, et aeg möödub kiiresti, kuid negatiivseid emotsioone sellest hoolimatata tal pensionile jäämise osas pole.

/...Ainult tuli meelde, kui ma õppisin, siis ma mõtlesin, et nüüd ma lõpetan, siis ma lähen tööle, et kui kaua ma pean jurama, et jõuda pensionini? Ja nüüd on see käes! See asi läheb nii kiiresti, et sa isegi aru ei saa.../

Abistavad sõbrad

Raido muigas sõbralikult kui alustas sõprade teemal rääkimist. Ta ütles, et palju ta siis nendes sõpradega suhelda saab kui hommikul kell neli läheb tööle, lõunast tuleb koju tagasi, seejärel tuleb tukk peale ja nii see asi läheb. Siis ta lisas, et kunagisest rahvatantsu ajast on teatud inimesed, kellega kokku saadakse.

/...Ega noh see sõpruskond, me tantsisime rahvatantsu, nüüd me enam ei tee seda, tervised ei luba, aga me saame ikka kokku, ikka sünnipäevadel ja teinekord ka niisama ka grilliõhtutel.../

Seejärel tõi Raido välja, et tal on üks seltskond kellega suheldakse lisaks nädalavahetustele ka argipäevadel ja need on niisugused sõbrad, kes käivad tal näiteks talgutel abis.

/...Noh, mul on ikka üks seltskond, kellega laupäeval teeme sauna ja siis istume ja lobiseme ja mõnikord argipäeval ka ja nii nagu siis on.../

Korilane

Kuna Raidol on perefirma, mis võtab päris palju tema ajast, siis ka vaba aja tegevuste juures jäi Raido korraks mõttesse ja lisas naeratades, et talvel on päevad lühikesed ja sellel ajal ei tee ta midagi kui vaid magab nagu suure osa ajast. Suvega on tema sõnul aga hoopis teine lugu.

/...Suvel on hea, suvel lähed metsa, ma olen korilane, marju ma ei taha korjata, aga seeni ma korjan ja teen neid sisse ja müün () see on suvine tegevus.../

Meie omavaheline vestlus Raidoga toimus tema kodus, täpsemalt köögis ning vaba aja tegevustest rääkides viskas ta käega korraks üle õla, suunates seljataha jääva ukse poole. Sealne uks viis kõrvalruumi, kus Raido tegeleb puutööga.

/...Ja siis mul on seal kõrval ruum, nokitsen midagi (...)/

Omakasu, traditsioonide puudumine ja feminiinne maailm

Raido meenutas, et tema on umbes 20 aastat praeguses kogukonnas tegutsenud ja selle ajaga on antud kogukond kokku kuivanud. Lisaks sellele, et kogukond on väiksemaks jäänud, tõdes Raido pahaselt, et võimu juurde on saanud need, kes loodavad ainult ise midagi saada, aga kogukonnale midagi vastu ei anna. Veel vähem tehakse seda vabatahtlikkuse alusel.

/...Ma ei tea.(...) Iseenesest on see kogukond ju kokku kuivanud (...) Kui midagi teen, siis ma pean selle eest raha saama, kui ma selle eest raha ei saa, siis ma ei tee.../

Ta lisas, et kui rääkida naiste ja meeste osalemisest kogukonna tegevustes, siis probleeme tekitavad tema arvates pigem naised. Ta avaldas arvamust, et kui miskit on viltu läinud, siis selle taga on arvatavasti naine. Ta suunas oma jutu sinna, et naised mõjutavad mehi selliselt, et meestel kaobki igasugune tahtmine asju teha ära.

/...Koguaeg on üksteisele äratemine. Hullemad on naised.../

Kogenud ettevõtjana ütles Raido, et kui kellelgi on huvi mingisuguse konkreetse asjaga tegelema hakata, siis tuleb see organisatsioon või selts ise luua. Teist varianti tema ei näe. Ta kirjeldas hetkeolukorda sellisena, et meestel on kogukonnas võimalusi koos käia küll, aga neid mehi ei ole jäänud, kes võtaksid asja kätte. Kätte ei võeta asju sellepärast, et ei viitsitagi midagi teha. Tema hinnangul ei olegi niivõrd passiivsuse kuivõrd laiskusega tegemist.

/...Ega mis organisatsioon ikka, sa pead ise ta looma, kui sa tahad mingisugust konkreetset asja, või mingisuguse konkreetse asjaga tegeleda, kui sa tahad seal palli mängida või.../

Seejärel lisas Raido, et hetkel ei näe tema sellist situatsiooni tulemaski, mille peale tema heategevust algataks või organiseeriks suuremalt midagi. Teda on kurvastanud see, et meil ei ole kujunenud välja selliseid traditsioone nagu näiteks Inglismaal või Iirimaa, kus inimesed peale tööd käivad pubist läbi, räägivad oma päevasündmustest ja tarbitakse mõõdukalt,

näiteks klaas õlut. Tema sõnul on alkoholi pruukimine Eestis üldse tabu teema ja avalikult seda taunitakse, aga kodudes kõik tarbivad. See on viinud tema arvates olukorrani, kus igaüks nokitsebki omaette.

/...Meie oleme oma loomult juba sellised, et teeme oma töö ära ja oleme omas kestat. Meid välja eriti ei kisu kodunt, nii on kogu aeg.../

3.6 Rauno lugu

Keskmine Eesti mees

Rauno alustas vestlus öeldes, et tema on tavaline keskmine Eesti mees. Tema sõnul pole tal erilisi hobisid ning liikus sellelt teemalt sujuvalt töö teemale edasi. Tööst rääkides rõhutas Rauno, et seda on väga palju tehtud. Kuna Rauno töötas peamiselt liikuvate masinate peal, siis sellest tulenevalt tekkisid tal mitmed terviseprobleemid ja kujunes välja töö iseloomust tingitud kutsehaigus.

/...Tööd on ausalt saadud tehtud eluaeg ja, täis tööstaažiga jäin pensionile neljakümne kuue aastaga ja. (.) Mul oli selline töö, et talveks polnud lihtsalt tööd ja siis noh, ma ei tahtnud enam jääda niimoodi jõlkuma ja siis noh suvel oli küll kiire töö aeg, aga, aga jah, talveks lihtsalt tööd ei olnud, aeg sai täis ja tervis hakkas ka streikima.../

Rauno vestlusest selgub, et mingit kurbust ega raskustunnet tal seoses pensionile jäämisega polnud. Kuigi ta kohe intervjuu alguses mainis, et erilisi hobisid temal pole, hakkas ta pensionile jäädes puutööga tegelema. Selleks on tal olemas eraldi hoone lausa.

/...Ma hakkasin siin oma hobidega, siin igasuguste (...) Rahumeeli jäin kohe koju. Ja mul ei olnud mittemingisugust tõrget selle vastu, et koju jääda. Ei mul läks see kergelt, mõni põeb seda jah, et jääb koju.../

Ühine huvi

Lähematest sõpradest nimetab Rauno üht perekonda, kellega ollakse ka suguluses vanavanaisade kaudu. Raunot ja tema sõpra ühendab tema sõnul ühine huvi puutöö ja looduse vastu.

/...(...) No kes mul kõige suurem sõber praegu on, Sepad (nimi muudetud), on sugulased ka tead veel.../

Sõpradest ja tuttavatest rääkides meenutab Rauno vanu aegu ja tõdeb, et vanasti oli läbikäimist ikka paljudega, aga nüüd nokitseb tema arvates igaüks omaette.

/...Noh muidugi kui oli endine asutus, oli see enne reforme siin no siis oli ikka läbikäimist väga paljudega, aga nüüd igaüks nokitseb oma nurgas ja niimoodi, aa naabritega, mis naabritega meil on tiptop asi, saame hästi läbi.../

Vanematekodu ja uued hobid

Rauno liikus sujuvalt edasi teemal, et tema päris kodu, isakodu, asub praegusest kodust umbes 35 kilomeetri kaugusel ja seal käib ta metsa hooldamas ja maja ümbert niitmas. Isakodust räägib Rauno ehtsa soojustundega öeldes, et nii kui ta sinna jõuab, tunneb ta, et on päriselt kodus. Samas võtab metsa hooldamine ja niitmine suure osa Rauno vaba aja tegevustest.

/...Käin seal lihtsalt hooldan ümbrust ja niidan suvel, noh muru niidan ja puhtana seal ümbruse ja.../

Pensionile jäädes hakkas Rauno vaikselt oma hobiga tegelema, milleks on puidust erinevate esmete meisterdamine. Rauno räägib naljatledes, et maja kõrvalhoonesse tahtis ta kunagi loomi võtta, aga see jäi mingitel põhjustel ära ja lisab, et see on isegi hea, sest nüüd on puhas hoone, kus puutööga tegeleda.

/...Teen hobi puutööd ja mis juhtub seesugust, endale ja sõpradele teed ka vaikselt.../

Suur kodust väljaskäija Rauno ei ole ning vestlusest tuli välja, et Rauno sooviks hea meelega endale koju arvutit, et seda masinat paremini tundma õppida. Ta oli sellest mõttest isegi lastele rääkinud, kuid hetkel on see teema vaid jututasandile jäänudki.

/...Oleks vaja küll, ma isegi arvutit ei tunne, ma pole isegi huvi tundnud selle vastu, aga mõtlen, et peaks tead.../

Puudub kontingent

Rauno teadis rääkida, et varasemalt oli kogukonnas olnud küll üks klubi kuhu mehed kokku käisid, aga hetkel see enam ei toimi. Tema selle klubi tegevustes ei osalenud, küll aga on ta osalenud nn vanaemade klubi tegemistes. Näiteks kui on korraldatud Eestisiseseid väljasõite.

/...Oli vanaisade klubi oli, aga millegi pärast see vajus ära ja ma ei tea jah, millegipärast. Aga vanaisade jah () need jah, aga kui aus olla ega vanu inimesi eriti pole kah ja ega aktiivsus on väike ka muidugi. Jah, üldiselt on väike jah.../

Teisalt tõi Rauno välja, et vanemaealiste meeste osalemisaktiivsus on madal ja tulenevalt juba vanusest, polegi eriti kedagi alles jäänud, kes tegevustes kaasa lööks. Ta rääkis, et pidas hiljaaegu oma 70ndat sünnipäeva ja tütar oli talle seepeale öelnud, et isa on tõeline kangelane.

/...Ja ma ütlesin, et nii palju minu ealisi () nagu on ära kadunud noh (.) Ja ega vanemate meeste, noh, ega ei tunne küll, et mingit erilist aktiivsust oleks. Ma ei näe sellist kontingenti sellist praegu.../

3.7 Peebu lugu

Soov olla pensionil

Peep on terve elu üht ja sisuliselt ühte ametit pidanud, kuigi koolist sai ta hoopis teise eriala tunnistuse. Naljatledes lisas ta, et 42 aasta jooksul sai ta ameti vast ikka selgeks. Tema pensionile minek langes kokku ajaga, mil nende ettevõtte lepingu sõlmimist ei võitnud ja ta

arvas, et vanuse tõttu ei ole temal mõtet küll enam edasi minna. Keegi otseselt teda ära ei ajanud, kuid ettepanekut tööle edasi jäämiseks ka ei tehtud ning sellest tulenevalt ta otsustaski pensionile jääda.

/...Jah, aasta tagasi, no peaaegu aasta tagasi siin kui ma käisin seal tööl, aga see ei võitnud hooldelepingut enam nüüd selleks uueks viieks aastaks ja siis võitis üks teine firma, mis ma sinna nii vanalt enam uude asutusse lähen.../

Peep väljendas nõrdimust selles osas, et tegelikult oleks ta juba mitu aastat varem pensionile saanud, kui tööraamatuse oleks tema ametinimetusi korrektselt kantud. Ta kirjeldas seda protsessi kui naljanumbrit, aga tõdes, et nii ta läks ja hea seegi.

/...No ma tegelikult () mul läks natukene halvasti, ma oleks, õigus oli saada pensionile juba sooduspensionile juba viiekümne kaheksaselt, teemeistrina kui töötad, aga siin pensioniamet ei võtnud mind kuulda.../

Pikaajalised sõbrad

Vestlusest Peebuga oli kohe alguses aru saada, et tegemist on väga hea suhtleja ja positiivse inimesega. Ta ütles, et need sõbrad, kellega läbi käiakse, nendega on head suhted ja mingit vihavaenlust pole kunagi olnud. Olemasolevad sõbrad on juba väga pikaajalsed ja üksteist tuntakse päris hästi.

/...No perekonniti käime siin läbi, sama selle Pärna Jaani (nimed muudetud) perekonnaga ja siis Metsad ja Väljataga ja no siin on selliseid.../

Peep mainis juba vestluse alguses, et suure osa oma elust on ta tegelenud rahvatantsuga. Rahvatantsurühmas olevaid kaaslasi nimetab ta headeks sõpradeks, kellega suheldakse siiaamaani.

/...Ja siis rahvatantsus on saanud palju käia nende osa tantsijatega. Ühesõnaga, sõprade ja naabritega on küll hea.../

Rahvatants ja kabe

Peep tuli jutuga tagasi rahvatantsurühma juurde ja rääkis, et vabal ajal käibki see grupp koos ja võetakse ette erinevaid ühiseid tegevusi.

/...No rahva, selle tantsurühmaga on saanud siin käia küll metsa istutamas ja selliseid ühiseid ettevõtmisi ja koristamisi.../

Seejärel tõi ta välja rahvamaja peod, kus ta koos naisega käib kui üritusi on.

/...Teatriõhtud või peoõhtud kui on, siis rahvamaja juhtaja ikka kutsub.../

Kõige pikemalt rääkis Peep vaba aja tegevuste juures kabest. Tagasihoidlikult ütles ta, et mängib niisama vahel enda jaoks. Jutu käigus aga selgus, et Peep tegeleb kabemänguga ikka rohkem kui vaid enda tarbeks, sest ta käib võistlustel ja organiseerib ka teisi mängijaid osalema, et võistkondi kokku saada.

/...Siin enda jaoks natuke kabest mängin ikka vahel jah ... ja siis ma ajan kokku, kes siin on jäänud ise auto peale ja viin ja toon.../

Keskendumine uutele rollidele

Kuigi Peep tõi varasemalt intervjuu käigus välja, et kui kabevõistlustele minek on, siis ta aitab mängijaid kokku organiseerida, kuid üldiselt eestvedaja rolli tema endale ei taha. Ta mainis naeratades, et korraldusliku poolega puutus ta tööalaselt nii palju kokku, et enam ta ei hooli sellest. Veel tõi ta välja, et sellega on ikka üksjagu tegemist ka.

/...Ah ei hooli nagu. Seda oli töö juures kogu aeg siin, nii palju kui seda sporti oli, siis ma ikka panin need komandad kokku ja võistlustel oligi see esindaja. Ega sobib küll muidu, aga teda on nii palju tehtud, et ma nagu ei hooli enam. Eks temaga on ikka üksjagu tööd /naerab/.../

Peep teadis rääkida, et varasemalt oli vanematele meestele koht, kus käidi puhkpilli mängimas, aga praegusel hetkel ei ole enam seda ka. Peep ütles, et ta saab kas kolm või neli meest välja tuua, kes veel elus on ja pilli mängiks. Nüüd aga on kogukonnas pigem noortele keskendunud ja ekstra vanematele mida ei toimu.

/...Seal muidu oli palju selliseid vanemaid mehi, kes mängis, aga koolist nagu noori ka enam peale ei tulnud, niimoodi ta ära kadus.../

Lõpetuseks avaldas Peep arvamust, et eks see on ikka ja alati olnud nii, et need kes on aktiivsed olnud varasemalt, on aktiivsemad ka hiljem.

/...Vaata, siis need, kes on enne käinud, need käivad ka praegu.../

3.8 Valduri lugu

Töötav pensionär

Valduril on ehitusfirma, kus lisaks temale töötavad ka tema pojad. Seega kui jutt läks pensionile jäämisele, siis tunnistas Valdur, et ta on küll juba vanaduspensionil, kuid pensionärina ennast ta ei tunne. Ta ütles, et niikaua kui on tervist, ei ole midagi halvasti.

/...Pole kulgenduki veel. Olen vanaduspensionil ja töötan täiskoormusega. Ei tunne, et oleksin () pensionär või (').../

Palju tuttavaid

Valdur on praeguses kogukonnas elanud väga pikka aega ja sellest tulenevalt tunneb ja teab ta üldjoontes kõiki inimesi. Ta ütles, et tuttavaid on palju, aga neid, keda sõbraks nimetada saaks, vähem. Ta rääkis, et oli üks sõber, kellega oldi väga palju koos, kuid sõber kolis mujale ja nüüd kohtutakse palju harvem.

/...No keda sõbraks nimetada, no mul oli siin, no eks ta ole praegugi, praegu on ühe omavalitsuse vallavanem Enn (nimi muudetud), temaga me oleme ikka palju soola ja leiba () /muigab/ ja no siin on teisi veel () Palmiste Juhan (nimi muudetud) () No vot see on huvitav kutt /naerab/. No tema on mul ka hea sõber ütlen kohe ausalt.../

Kohustused koduga

Valduril on oma majapidamine, kuid ta rääkis, et varasemalt elas ta korteris ning nüüd ei kujutaks ta seda enam ettegi. Ta leiab, et majas elamisega kaasneb küll palju kohustusi võrreldes korterieluga, kuid see kõik on seda väärt.

/...Ega ma ütlen, et suvel on siin kodu juures nii palju teha, mul on niitmist nii palju. See hooldamine on ilmatu, see, mis on vaja hooldada. Praegult on porine, aga suvel on kuiv, niidad siin ära kurat, linnud laulavad.../

Valdur rääkis, et mitmeid aastaid oli ta ühes asutuses juhatuse liige, mis tegeles kohalikele projektidele raha andmisega. Ta ütles, et see oli huvitav aeg, kuid enam ei tegele ta sellega ka. Ainult üldistel kooksolekutel ta käib ja osaleb.

/...() Noh nüüd ma enam mitte nii aktiivne ei ole. Ma ei ole enam PAKis ka, ma muidu olin selles ettevõttes juhatuse liige olin.../

Kes tahab, see teeb

Valduri arvates ei tunne tema selles kogukonnas, kus ta elab, millestki puudust. Nagu ta vestluse alguses mainis, ütles ta ka lõpus, et kui tervist on, siis ei ole hullu. Ta avaldas arvamust, et kui keegi ikka miskit tahab teha ja korraldada, siis küll selleks võimalus leitakse. Selleks peab inimesel vaid endal tahtmist olema.

/...Ma ei tea nagu praegu midagi millest oleks siin nii väga puudus. (.) Noh, kellel on tahtmist, siis saab ikka.../

Valdur avaldas arvamust, et kui tema tahab millegagi tegeleda või kellegagi suhelda, siis ta lihtsalt teeb seda. Tema ei ole seda tüüpi inimene, kes jääks ootama paremaid aegu või teiste initsiatiivi.

/...Kui ma tahan kellegagi suhelda, siis ma lähen ja suhtlen, või tulevad nemad.../

4 ARUTELU

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on luua uusi teadmisi Eesti vanemaealiste meeste kogemustest vaba aja sisustamiseks kogukonnas. Selleks püstitasin kolm uurimisküsimust. Esimene küsimus puudutas vanemaealiste meeste kogemusi seoses pensionile jäämisega, teine küsimus aga seda poolt, kuidas hindavad Eesti vanemaealised mehed enda osalemist vaba aja tegevustes ning kolmas küsimus puudutas vanemaealiste meeste kogemusi koduväliste vaba aja tegevuste kirjeldamise osas. Arutelu osas olen välja toonu kolm suuremat teemavaldkonda, milles käsitlen individuaal- ja kollektiivseid narratiive. Baker (2006) kirjutab, et narratiivis on võimalik tegeleda samaaegselt nii individuaalse tekstiga kui ka laiemal narratiivide kogumikuga, mille sees on individuaalne lugu tekkinud.

Pensionile jäämine individuaalsetes ja kollektiivsetes lugudes

Teoorias käsitletakse põhjusi sellest, kuidas pensionile jäämine võib mõjuda vanemas eas meestele ebasoodsalt, mõjutades oluliselt meeste stressitaluvust, tervist ning heaolu. Luhavee (2014) kirjutab, et põhjused arvatakse seisnevat meeste bioloogilistes, riskikäitumise ja elustiili erinevustes ning erinevas haiguste teadvustamise tasemes. McGuire jt (2016) lisavad, et vananemise protsessiga kaasnevad ka erinevad normatiivsed määratlused rollidest, sest kõik invidiidid elavad sotsiaalses kontekstis, mis mõjutab nende käitumist. Sellest tulenevalt huvitas mind kui uurijat teadmine, kuidas on pensionile jäämise etapp mõjutanud Eesti vanemaealisi mehi läbi nende enda kogemuse. Individuaalnarratiividest selgus, et osad vanemaealised mehed teevad jätkuvalt lisaks pensionil olemisele palgatööd, olles eraettevõtjad ja tööd kavatsetakse teha nii kaua kuni on tervist. Seega polnud need intervjuueeritavad ennast pensionärina veel defineerinud ning nad seostasid ennast rohkem läbi selle töö, mida hetkel tehakse. Paaril juhul selgus, et paralleelselt pensionil olemise ajaga käidi endiselt veel töö, et säilitada sissetuleku tavapärane suurus, kuid nüüdseks ollakse vaid vanaduspensionil. Individuaalnarratiividest võis välja lugeda seda, et alati võiks olla pension suurem, kuid kuna selle suurus nemad enam muuta ei saa, siis ollakse rahul sellega, mis on. Intervjuueeritud mehed tõid veel välja oskuse õigel ajal töö lõpetada, arvestades sealjuures enda füüsiliste ja vaimsete võimetega. See näitab seda, et meeste võimekus ja individuaalne tahe on erinev ja otsus pensionile jääda tuleb konkreetse inimese enda soovist. Kollektiivsete

narratiividenä selgus intervjuudest, et pensionile jäämine oli vanemaealiste meeste jaoks pigem loomulik protsess, sest tööd on tehtud pikka aega ja tööelust eemaldumine on andnud meestele teatava vabaduse tegeleda rohkem nende asjadega, mis huvi pakuvad. Samas saab välja tuua, et mehed tegelevad selle hetke saabumisel erinevalt – otsitakse uusi eesmärke, oma rada. Lisaks on pensionile jäämine meie ühiskonnas konstrueeritud, sest kokkuleppeliselt on paika pandud, et teatud vanusest tuleb jääda pensionile ja seetõttu on see loomulik elutee osa. Kuid saab välja tuua, et pärast pensionile jäämist on kõigil meestel vaja oma eesmärki või edasist tegevust, millega täita tähendusrikkalt endi aega. Näitena saab välja tuua jätkuvuse vajaduse Lembitu fännklubi või Priidu poksiürituste korraldamise kujul. Kollektiivse narratiivina selgus, et üldiselt on pensionile jäämine kulgenud sujuvalt – on tehtud osalise koormusega tööd, kergemat laadi tööd ning osad meestest teevad veel jätkuvalt palgatööd. Need mehed, kes on vanaduspensionil ja ei tööta, selgitasid, et pensionilemineku mõtted on tulnud meestel endil ja mitte tööandja poolt. Selline järk-järgult tööelust eraldumine valmistab inimest paremini ette antud eluperioodiks, millest lähtuvalt võib oletada, et see on ka üks põhjustest, miks pensionile jäämine pole intervjuueeritavatele olulisi raskusi põhjustanud ja uue rolliga harjumine on kulgenud võrdlemisi loomulikult. Kollektiivse narratiivi puhul on oluline välja tuua George ja Ferraro (2016) seletus, et eluea arengu põhimõtte kohaselt on inimese areng ja vananemine elukestev protsess ning inimesed ise konstrueerivad oma elusid ja teevad valikuid lähtuvalt keskkonnast tulenevatest võimalustest ja piirangudest. Intervjuueeritud mehed on kõik pärit sarnasest piirkonnast, neil on võrdlemise sarnased pensionile jäämise trajektoorid ning nad on pärit sarnasest põlvkonnast.

Osalemine vaba aja tegevustes

Settersten (2003) kirjutab, et vaba aja veetmisel on hindamatu väärtus aitamaks inimestel mõtestada oma tegevusi paralleelselt sellega, kuidas nad elus edasi liiguvad. Elus edasi liikumist või läbi elutee kulgevat sündmuste jada saab nimetada trajektooriks ning selle kaudu saab hinnata näiteks seda, kui võrd aktiivsed olid mehed enne pensionilejäämist, kas nende hobid olid sarnased praeguste vaba aja tegevustega võrreldes, missugused on olnud sõprussuhted varasemas elus, kas suhete loomine on olnud lihtne tegevus või pigem on eelistatud eraklikku olemist. Individuaalnarratiividest selgus, et osad vanemaealised mehed hakkasidki pensionile jäädes tegelema oma hobidega, milleks varasemalt nii palju aega ei

olnud. Settersten (2003) lisab veel, et vaba aja tegevused aitavad inimestel määratleda või tugevdada isiklikku identiteeti, seda eriti olukorras, kus tähendusrikkad töörollid pole kättesaadavad või on vähenenud. Siinkohal saab välja tuua, et osad mehed, kes rääkisid, et nende vaba aja tegevused on seotud näiteks metsa hooldamise, puutöö või marjul käimisega, nimetasid ennast loodusmeesteks ehk nad määratlesid läbi selle enda identiteeti. McGuire jt (2016) ütlevad, et vaba aega saab defineerida kui isikute poolt vabalt valitud tegevust, et sisustada aega ja asendada seda, mis pensionilejäämisega justkui kaotatud. Individuaalnarratiividest selgus, et vanemaealistele meestele on vaba aja tegevused erineva tähendusega ja mehed ongi lähtunud sellest, mis on neid eelnevas elus köitnud, näiteks poksiga tegelemine, kabemäng või tantsimine. Osadele on vaba aja tegevus koduga seonduvate ülesannete täitmine nagu aia ja metsa hooldamine, muru niitmine, esivanemate kodu korrashoidmine, televiisori vaatamine ja ajalehtede lugemine. See teadmine selgus ka intervjuueritavate lugude trajektooridest, sest tegevused, millega tegeleti enne pensionile jäämist, olid ka nüüd, pensionil olles, samad tegevused, millega mehed soovisid vaba aega sisustada. Meeste individuaalnarratiivide trajektooridest selgus veel ka see, et need head lähedased suhted, mis olid juba elu jooksul varasemalt kujunenud, olid neile siiaamaani olulise tähtsusega ning neid inimesi nimetati headeks sõpradeks, kellega siiaamaani läbi käiakse ja ka koos vaba aja tegevusi tehakse. Gardner ja Gabriel (2004) kirjutavad, et vanemad mehed eelistavad neid suhteid, mis juba varasematest aegades tekkinud ning see asjaolu sai kinnitust ka minu intervjuudes osalenud meeste vastuseid analüüsides. Mehed hoidsid neid suhteid elavana, mis juba pikka aega kestnud ning pidasid olemasolevaid suhteid väärtuslikeks. Ühe põhjusena võib välja tuua, et see on aidanud neil oma mehelikkusega seotud identiteeti paremini säilitada ja hoida neid üldvaates pigem aktiivsete kui passiivsetena suhtlussidemete hoidmisel. Reynolds jt (2015) kirjutavad, et osalemine sotsiaalsetes tegevustes aitab parandada tervist ja vähendada surmajuhtude arvu, parandada kognitiivset funktsioneerimist ning kahandada dementsuse ja depressiooni riski. Sama kehtib ka vanemate inimeste puhul, sest need, kes on sotsiaalselt aktiivsemad, pole nii vastuvõtlikud depressioonile, generaliseerunud ärevushäirele ja kognitiivetele kahjustustele. Intervjueeritud meestel esines küll mõningaid terviseprobleeme, kuid üksi mees ei nimetanud neid segavaks sellisel määral, mis takitsaks neil osalemist vaba aja tegevustes või mõjuks ebasoodsalt vaimsele tervisele.

Vaba aega saab meeste kogemuste põhjal veeta üksi, kuid koostegemiste vastu pole neil samuti midagi. Nagu Settersten (2003) kirjutab, on mitmetest uuringutest selgunud otsene seos heaolu ja vaba aja tegevustes osalemise vahel. Näiteks on selgunud, et vaba aja tegevustes osalemine nii individuaalselt kui ka kollektiivselt, tõstab enesehinnangut ja moraaltunnetust, alandab depressiooni ning mõjutab inimest kõrgendades tema tunnetust eneseväärikusest, kontrollioskusest ja solidaarsusest. Meeste sõnul on vanemaid mehi, kes muidu lööksid tegevustes kaasa, väheks jäänud. Tõdeti asjaolu, et kogukond, kus nad elavad, on kokku kokk kuivanud. Koostegemiste kohta tulid välja sellised kogemused nagu talgute korraldamine, sauna- ja grilliõhtud ning möödunud aegadest ka toiminud “Vanaisade klubi”, mis enam aktiivne ei ole. Meestel on olemas suhtlusvõrgustikud näiteks endiste töökaaslaste, õpilaste ja trennikaaslastega, naabrite, elukaaslaste, laste, lastelaste ja muude kogukonna tuttavate näol. Ka suhete või suhtluse osas on meestel erinevad kogemused, sest mõni on avatum suhtleja ning teine jällegi kinnisem, kuid intervjuudest selgus, et päris eraklik ei ole ükski intervjuueeritud vanemaealine mees. Suhtlemise mustrid tulid esile ka individuaalsetest trajektooridest, kus oli juba näha, kes on olnud nooremana avatud suhtleja ning kes on eelistanud omaette olemist. Selliseid puhtakujulisi, ainult vanemaealistest meestest koosnevaid ettevõtmisi või ühendusi, kus käiakse koos ja tehakse mõtestatud tegevusi, aga intervjuudest otseselt välja ei tulnud. Võib üldiselt öelda, et minu magistritöös osalenud vanemaealiste meeste vaba aja tegevused on pigem kodukesksed ja individuaalset laadi, kui koduvälised ja gruppides teostatavad tegevused. Tegevuste mitmekesisuse osas võib välja tuua seda, et ainult televiisori vaatamisega ei tegeleta, kuigi paarist intervjuust selgus, et vaba aega sisustatakse osaliselt ka sellega. Tegevuste mitmekesisus sõltub nii indiviidist kui ka kogukonnas olevates võimalustest ning vanemate meeste vastustest lähtuvalt võib väita, et meeste vaba aja tegevused on mitmekesised.

Takistused osalemaks vaba aja tegevustes

Meeste kogemustele tuginedes on takistused vaba aja tegevustes osalemiseks nii sisemised (nt indiviidist tulenevad) kui ka välimised (nt kogukonnast tulenevad). Individuaalnarratiivide trajektooridest selgus, et see, kes on olnud nooremana aktiivne vaba aja tegevustes, on seda ka hilisemas elus. Mehed tõid välja, et need, kes on käinud varasemalt näiteks tantsuõhtutel, teatris või loodusmaja üritustel, käivad ka praegu. Vanemate meeste individuaalnarratiividest

võis välja lugeda seda, et tänapäeval ei ole vabatahtlikkus hinnas – kõike mida tehakse, tehakse vaid omakasu nimel. See võib tuleneda ka sellest nagu selgub Praxise 2015. aastal avaldatud raportis Eesti vanemaealiste vabatahtliku ühiskondliku aktiivsuse kohta, et Eestis ei ole veel neid häid algatusi või praktikaid, mida teistele eeskujuks selles osas tuua. Mõned vanemaealised mehed väärtustasid vabatahtlikku tegevust ja ilmselt oli see seotud nende eelneva elutee ja ajaga, kui nemad noored olid. Lisaks toodi veel välja, et mehed on mugavad ja oleks hea kui oleks üks konkreetne organisaator, kes asju korraldaks. Selleks organisaatoriks võiks meeste arvates olla ka naisterahvas. Individuaalnarratiividest tõusis esile, et raha nappus võib olla põhjuseks, miks vanemaealisi mehi on vähe kogukonna vaba aja tegevustes, näiteks tantsuõhtutel, kaasa löömas. Pensioni suurusest võib kindlasti sõltuda inimeste vaba aja tegevustes osalemine ning sellest tulenevalt ongi väga oluline osa ka vabatahtlikel algatustel või kogukonnaprogrammidel, kus mehed koos saaksid käia ja mõtestatud tegevusi teha, sest nii Reynolds jt (2015) kui ka Carragher ja Golding (2015) kirjutavad, et kogukonna programmid aitavad luua suuremat sotsiaalset ja emotsionaalset kasu vanemaealistele inimestele. Mitteosalemise põhjusena toodi individuaalnarratiivides välja tervise aspekt, sest meeste endi hinnangul esineb paljudel vanemaealistel meestel terviseprobleeme, mis võivad neil takistada osalemist vaba aja tegevustes. Iseenesest on tegemist põneva asjaoluga, et meeste elusid juhib endiselt meditsiiniline paradigma, st et kui tervis on halb, siis ei sobi inimene enam mitte millekski, kaasa arvatud ka osalemiseks vaba aja tegevustes. Selgus, et erinevaid tervisega seotud probleemseid olukordi esineb ka intervjuueeritud meestel, kuid ükski vanemaealine mees ei toonud seda välja takistusena enda puhul. Siinkohal võib seostada seda maskuliinsuse teemaga, et mees ei tohi välja näidata nõrkust enda puhul. Nagu ka Settersten (2003) kirjutab, siis sellised tunnused nagu sugu, tervis, sissetulek ja elukoha tüüp on seotud osalemisega vaba aja tegevustes. Individuaalnarratiividest selgus, et ka meie vanemaealised mehed peavad neid tunnuseid olulisteks antud kontekstis. Elukoha piirkonna osas selgus meeste vastustest asjaolu, et kuna vanemaealisi mehi ei ole väga palju alles jäänud, siis sellest tulenevalt polegi vanemaealistele meestele erilisi võimalusi ning pigem keskendutakse noorematele või naistele. Meeste suremismäär naistega võrreldes on küll suurem, kuid nagu Luhavee (2014) kirjutab, on mehed võrreldes naistega vanemas eas tugevamad, neil esineb vähem haiguseid ja igapäevategevuste piiranguid. Matt (2015) toob välja, et poliitikaotsused, mida tehakse, peegeldavadki pigem noorte vajadusi ja ootusi ning vanemate inimeste vajadused jäävad tagaplaanile.

Vanemaealiste meeste arvates on naised aktiivsemad ja neil on ka paremad võimalused kooskäimisteks ja tegemisteks. Sellest asjaolust lähtuvalt võib see olla üheks takistuseks, miks mehed ei osale nii palju vaba aja tegevustes, sest see ei ole vastavuses mehelikkuse omadustega. Muret tunti ka selliste põhjuste üle nagu traditsioonide lõhkumine või siis olukord, kus polegi tavadele antud võimalust tekkida. Intervjuudes osalejad avaldasid muret selles osas, sest nende arvates on traditsioonidel oluline väärtus koostegemiste ja vaba aja veetmise osas tervikuna. Seega võib kokkuvõtlikult öelda, et vaba aja tegevustes osalemine sõltub nii isikuomadustest, sissetulekust, tervisest, elukoha tüübist ja piirkonnast. Isikuomadustest peeti kõige olulisemaks seda, et kui on soov midagi teha või korraldada, siis tuleb inimesel endal see organiseerida.

Käesoleva magistritöö edasiarendamiseks on võimalik uurida spetsiifilisemalt seda, kuidas ja kas mõjutavad ühiskonnas kehtivad stereotüübid meeste valikuid või osalemist vaba aja tegevustes, sest maskuliinsusega seotud teemasid tuli intervjuudest esile küll. Näiteks kasvõi meeste poolt väljatoodud teema üksi tegutsemise koha pealt. Meeste arvates on omaette tegutsemine eesti mehele kohane, kes nokitseb omaette, kuid samal ajal väljendus narratiivides mõte, et koostegemise vastu ei ole kellelgi midagi ning toetudes ka Gardner ja Gabrieli (2004) nimetatud uurimusele, on meestele olulisemad või rõhutatud pigem kollektiivsed tegevused. Teema edasiarendamisena võikski uurida, millest siis on tingitud see, et arvatakse, et eesti mehele on kohane omaette tegutseda.

Eestis läbiviidud uuringutes ei ole vanemaealistele meestele kui eraldi sihtgrupile olulist tähelepanu pööratud, samuti sellele, mis puudutab vanemaealiste meeste vaba aja tegevust ja nende kogemusi selles osas. Sellest tulenevalt arvan uurijana, et minu magistritöö annab lisateavet nii üldises plaanis vanemaealiste inimestega seotud valdkonnale kui ka spetsiifilisemalt just vanemaealiste meeste vaba aja tegevuste osas. Uurijana mõistan ka seda, et käesoleva töö piiravaks asjaoluks on see, et läbiviidud intervjuud olid mõeldud rahvusvahelise projekti eesmärgi täitmiseks, kuid mina toon enda magistritöö osas intervjuudest välja ainult ühe tahu. Sellest tulenevalt arvan, et tulemused oleksid olnud rikkalikumad kui vaba aja tegevused oleksid olnud intervjuu fookuses. Kuid hoolimata konkreetsest piirangust on siiski nendest intervjuudest saadud info, läbi kaheksa mehe kogemuse, oluline lisateadmine. Tööst saadud teadmine on vajalik just seetõttu, et paremini

mõista vanemaealiste meeste vaba aja tegevuste kogemusi, nende eelistusi selles osas ja ülevaadet põhjustest, mis takistavad osalemist erinevates tegevustes. Lisaks annab see teadmine võimalusi edasiste tegevuste planeerimisel ja elluviimisel vanemaealiste meestega seotud teemavaldkonnas. Üheks ettepanekuks või soovituseks vanemaealiste meeste vaba aja tegevuste osas oleks kindlasti maailmas populaarsust koguva *meeste kuuri* idee tutvustamine sihtgrupile. Meeste jaoks on grupis tegutsemine oluline ning meeste kuuri asutamine annaks neile võimaluse osaleda kogukonnaelus.

KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Arvestades terves maailmas ja ka Eestis jätkuva vanemaealiste inimeste osakaalu kasvuga, ning lähtudes aktiivsena vananemise põhimõttest, on oluline pöörata tähelepanu vanemaealiste inimestega seotud valdkondadele ja nende paremale kaasatusele kogukonnaellu. Intervjuudest selgus, et vanemaealised mehed ei tunne, et neile olulist tähelepanu pöörataks ning nende arvates on fookuses pigem noored. Samuti selgus intervjuudest, et osade meeste arvates on naised vaba aja tegevuste osas paremas seisus kui mehed. Käesoleva magistritöö eesmärk on luua uusi teadmisi Eesti vanemaealiste meeste kogemustest vaba aja sisustamiseks ja mida nad sealjuures selleks kõige rohkem iseendi arvates vajavad. Selleks kirjeldasid mehed esmalt enda pensionile jäämise lugu, tuues välja oma kogemuse tööelust pensionikka liikumisel. Intervjuudes osalenud mehed kirjeldasid enda meelistegevusi vaba aja veetmiseks ning töid välja mitmeid põhjuseid või takistusi selle kohta, miks nende arvates vanemaealised mehed ei osale vaba aja tegevustes. Kokkuvõtlikult saab käesoleva magistritöö uurimistulemuste osas välja tuua seda, et pensionile jäämine pole vanemaealistele meestele olulisi raskusi põhjustanud. Nende kogemustele tuginedes on see olnud pigem loomulik potsess. Meeste vaba aja tegevused on pigem kodukesksed ja individuaalset laadi, kui koduvälised ja gruppides teostatavad tegevused. Vanemaealiste meeste vaba aja tegevused ei ole ainult üksluised ja ühetaolised, vaid tegeldakse erinevate tegevustega. Siinkoha saab välja tuua rea koduga seonduvaid tegevusi nagu näiteks aia ja metsa hooldamine, muru niitmine, esivanemate kodu korrashoidmine, televiisori vaatamine ja ajalehtede lugemine. Koduväliste tegevuste osas saab välja tuua kabemängu, lauatenise, petanki, osalemise pensionäride ühenduses, teatri- ja tantsuõhtutel, poksivõistluste korraldamise ja osavõtu suuremate organisatsioonide poolt organiseeritud loengutest ning väljasõitudest. Lõpetuseks saab välja tuua meeste kogemustele tuginedes, et vaba aja tegevustes osalemine sõltub nii isikuomadustest, sissetulekust, tervisest, elukoha tüübist ja piirkonnast. Vaba aja sisustamiseks oleks vanemaealiste meeste arvates tarvis üht konkreetset eestvedajat, kes korraldaks, organiseeriks ja kutsuks mehed kokku. Antud magistritööst saadud teadmine aitab paremini mõista vanemaealiste meeste olukorda seoses vaba aja veetmise võimaluste ja piirangutega kogukonnas. Seoses vanemate inimeste osakaalu kasvuga on tõenäoline, et vaba aja sisustamine muutub järjest olulisemaks teemaks vanemaealiste hulgas. Sellest olukorrast lähtuvalt võiks maailmas populaarsust koguv *meeste kuur* olla heaks

eeskujuks aktiveeriva tegevusena, mida meestele kooskäimise ja -tegemise kohana välja pakkuda kuna see annaks neile võimaluse osaleda kogukonnaelus.

KASUTATUD ALLIKAD

Aktiivsena vananemise arengukava 2013-2020 (2013). Tallinn: Sotsiaalministeerium.

Baker, M. (2006). *Translation and Conflict. A Narrative Account*. USA and Canada: Routledge, Taylor and Francis Group

Elliott, J. (2005). *Using narrative in social research: Qualitative and quantitative approaches*. London: Sage.

Fraser, H. (2004). Doing Narrative Research. Analysing Personal Stories Line by Line. *Qualitative Social Work*, 3(2), 179-201.

Gardner, W. L., Gabriel, S. (2004). Soolised erinevused relatsioonilistes ja kollektiivsetes suhtlussidemetes. Mõjud minapildile, sotsiaalsele käitumisele ja subjektiivsele heaolule. A. H. Eagly, A. E. Beall, R. J. Sternberg (toim). *Soopsühholoogia* (lk 169–191). New-York – London: The Guilford Press.

Golding, B., Brown, M., Foley, A., Harvey, J., Gleeson, L. (2007). *Men's sheds in Australia. Learning through community context*. A National Vocational Education and Training Research and Evaluating Program Report. Australia: NCVER

George, L. K., Ferraro, K. F. (2016). Aging and the Social Sciences: Progress and Prospects. L. George, K. F., Ferraro (toim). *Handbook of Aging and the Social Sciences. Eight edition* (4–16). London: Elsevier

Garragher, L. ja Golding, B. (2015). Older men as learners: Irish Men's Shed as an Intervention. *Adult Education Quaterly*, 65 (2), 152–168.

Heaolu arengukava 2016–2023 (2016). Tallinn: Sotsiaalministeerium

Katus, K., Sakkeus, L., Põldma, A. ja Puur, A. (1999). Pöördumatult vananev rahvas. *Horisont*, 6, 12–16.

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk

Larsson, S. ja Sjöblom, Y. (2010). Perspectives on narrative methods in social work research. *International Journal of Social Welfare*, 19, 272–280.

Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). Intervjuu. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 03.01.2018 <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Luhavee, T. (2014). Vanemaealiste terviseprobleemid ja tööturu käitumine Share-Eesti uuringu näitel. Magistritöö. Tartu Ülikool, majandusteaduskond, rahvamajanduse instituut.

Mark, R. ja Golding, B. (2012). Fostering social policies for social engagement of older men in learning and improvement of their health and wellbeing. *International Journal of Education and Ageing*, 2 (3), 221–236.

Marshall, C. ja Rossman, G. B. (2016). *Designing Qualitative Research. Sixth edition*. United States of America: SAGE Publications, Inc.

Matt, J. (2015). *Mobilizing the Impact of Active Ageing: volunteering and provision of informal care by older people in Estonia*. National report. Tallinn: Praxis Center for Policy Studies

McAlpine, L. (2016). Miks kasutada narratiivi? Lugu narratiivist. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 4 (1), 6-31.

McGuire, F. A., Boyd, R. K. ja Tedrick, R. E. (2009). *Leisure and Aging. Ulyssean Living in Later Life. 4th Edition*. United States: Sagamore Publishing, L.L.C.

Nelson, T. D. (2005). Ageism: Prejudice Against Our Feared Future Self. *Journal of Social Issues*, 61, 207–221

Old Guys Say Yes to Community. *Erasmus+ Project. (2016–2019)*. Kasutatud 04.04. 2017 <http://oldguys.splet.arnes.si/>

Poolamets, O. (2007). Eesti meeste sotsiaalne, vaimne ja füüsiline tervis. *Teoses: Kutsar, D. (toim). Mees sotsiaaluuringu subjektina*. Tallinn: Sotsiaalministeerium

Phoenix, A. (2008). Analysing narrative contexts. M. Andrews, C. Squire ja M. Tamboukou (toim). *Doing Narrative Research* (lk 64). California: SAGE Publications Ltd.

Reynolds, A. K., Mackenzie, C. S., Medved, M. ja Roger, K. (2015). The experiences of older male adult throughout their involvement in a community programme for men. *Aging&Society*, 35, 531–551.

Richardson, V. E., Barusch A. S. (2006). *Gerontological practice for twenty-first century: social work perspective*. New York: Columbia University Press.

Rowe, J. K., Kahn R. L. (1997). Successful Ageing. *The Gerontologist* 37, 433–440. Kasutatud 04.02.2018 <http://gerontologist.oxfordjournals.org/content/37/433.full.pdf+html>

Saks, K. (2016). Sissejuhatus. K. Saks (toim). *Gerontoloogia* (lk 9–37). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Saks, K. (2016). Inimene ja tema vanus. *Sirp*, 11. november. Kasutatud 13.03.2018 <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/inimene-ja-tema-vanus/>

Sepper, M. L. (2010). *Naised & mehed. Võrdsed õigused, võrdne vastutus. Ülevaade soolise võrdsuslikkuse seadusest*. Tallinn: AS Atlex

Setterstein, R. A. Jr. (2003). *Invitation to the life course: Toward New Understandings of Later Life*. New-York: Baywood Publishing Company.

Squire, C. (2008). From experienced-centered to socioculturally-oriented approaches to narrative. M. Andrews, C. Squire ja M. Tamboukou (toim). *Doing Narrative Research* (lk 52–53). California: SAGE Publications Ltd.

Linno, M. ja Strömpl, J. (2012). Narratiivse maailma uurimine. Teoses: Strömpl, J., Selg, M., Linno, M. (toim). *Narratiivne lähenemine sotsiaaltööuurimuses: laste väärkohtlemise lood* (lk 48–62). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Sotsiaalministeeriumi kodulehekülg. (2018). *Vanaduspension*. Kasutatud 13.03.2018 <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/pension/pension-liigid-ja-soodustused#Vanaduspension>

Sowers, K., M., Rowe, W. S. (2007). Global Aging. James A. Blackburn ja Catherine N.Dulmus (toim). *Handbook of gerontology. Evidence-based approaches to theory, practice, and policy* (lk 3–16). Hoboken, New Jersey and Canada: John Wiley&Sons, Inc.

Statistikaamet (2018). *Rahvastik soo ja vanuserühma järgi*. Kasutatud 06.04.2018 <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=RV021>

Statistikaamet (2017). *Oodatav eluiga sünnimomendil ja elada jäänud aastad soo ja vanuse järgi*. Kasutatud 20.04.2018 <https://www.stat.ee/34276>

Tambaum, T. (2013). Are Estonian older people different by their social and individual activities? SHARE user conference. Belgia, 28.–29. november (ettekanne). Tallinn: Tallinna Ülikool

Thompson, E. H. Jr ja Whearty, P. M. (2004). Older Men's Social Participation: The Importance of Masculinity Ideology. *The Journal of Men's Studies*, 13 (1), 5–24.

Tikva, P. ja Puusepp, V. (2009-2010). Isiku küsitlus. A. Jalak (toim). *Ajakasutuse uuring* (lk 12-14). Tallinn: Statistikaamet

World Health Organization (2002). *Active Aging: A Policy Framework*. Kasutatud 05.03.2018
http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?sequence=1

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Margit Metsmägin,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Eesti vanemaealiste meeste kogemused vaba aja sisustamiseks kogukonnas,

mille juhendaja on Reeli Sirotkina,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **24.05.2018**